חמשה
חומשי תורה

עם

פירוש רש"י ותרגום אונקלוס

הונה בעיון רב

על פי ספרים מדוייקים, גם ע"פ תיקון סופרים היקר מהרש"ה, לכתוב ולהגיה ממנו ספר תורה, ולא נעדר ממנו מאומה, מכל התיקונים אשר נעשו עד הנה, וגם הצבנו ציונים בתרגום על דרך המקרא את זה לעומת זה, כדי שלא יתבלבל הקורא בקריאתו, לחפש אנה ואנה, ונספח אליו החמש מגלות עם פירוש רשי בסוף הכרך.

Thora Tom. V.

Wien 1871.

Verlag von Josef Schlesinger's Buchhandlung in Wien.

Seitenstättengasse Nr. 5.

אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ
זְרֵה הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ: (ג) אֵת מַחְתּוֹת
הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם
רִקְעֵי פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבָם
לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: (ד) וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֵת
מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים
וַיְרַקְּעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ: (ה) זִכָּרוֹן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר
אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר
קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח
וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה
לוֹ: פ
(ו) וַיִּלֹּנוּ כָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם
אֶת־עַם יְהוָה: (ז) וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
וְהִנֵּה כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה:
(ח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד: ס רביעי (ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵאמֹר: (י) הָרִמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה
הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרֶגַע וַיִּפְּלוּ עַל־
פְּנֵיהֶם: (יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח
אֶת־הַמַּחְתָּה וְתֵן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל
הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה
אֶל־הָעֵדָה וְכַפֶּר עֲלֵיהֶם כִּי יָצְאָה הַקֶּצֶף
מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף: (יב) וַיִּקַּח אַהֲרֹן
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ הַקָּהָל
וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת
וַיְכַפֵּר עַל־הָעָם: (יג) וַיַּעֲמֹד בֵּין־הַמֵּתִים
וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה: (יד) וַיִּהְיוּ
הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע

תרגום אונקלוס

אתקדשא: (ג) ית מחתית חייביא האלין דאתחייבו בנפשתיהון ויעבדון
יתהין רדידין מפין חופאה למדבחא ארי קריבוין קדם יי ואתקדשא
ויהוין לאת לבני ישראל: (ד) ונסיב אלעזר כהנא ית מחתית נחשא די
קריבו יקידיא ורדידונין חופאה למדבחא: (ה) דכרנא לבני ישראל
כדיל דלא יקרב גבר חלוני די לא מזרעא דאהרן הוא לאסקא קטורת
בוסמין קדם יי ולא יהא כקרח וככנשתיה כמא די מליל יי בידא דמשה
ליה: (ו) ואתרעמו כל כנשתא דבני ישראל מחר עמא דין: (ז) והוה באתכנשות
כנשתא על משה ועל אהרן ואתפניאו למשכן זמנא והא חפתי ענגא

רש"י

כי קדשו. המחתות ומקטירין בהנאה שהרי עשאום כלי שרת:
(ג) החטאים האלה בנפשותם. שנעשו פושעים בנפשותם שהקריבו על הקב"ה
[יומא נ"ו]: רקועי. דדונון: פחי. טסים מרודדין טיבדי"ם בלע"ז לויסנעדעהגע:
לפוי למזבח. למזבח הנחשת: ויהיו לאות. לזכרון שיאמרו אלו היו מאומן
מוים): (ה) ולא יהיה כקרח. כדי שלא יהיה הוא ובניו בהנים לפיכך
מעשה לו. כמו עליו על אהרן דבר אל מעשה שיהיו הוא ובניו בהנים שמוכים
לא יקרב אים זר אשר לא מזרע אהרן ונומר וכן כל לי ולו ולכם שמוכים
אל דבור פתרונם כמו עם. ומדרשו על קרח ומהו ביד משה ולא כתב אל
משה רמז למולקים על הכסונה שלוקין בלרעת כמו מלקה משה בידו שנא'
ויוציאה והנה מצורעת כשלג [שמות ד'] וע"כ לקה עוזיה בלרעת: (יא) וכפר
עליהם. כי זה מסר לו מלאך המות כשעלה לרקיע שהקטורת עולה שהנפש
(יב)

(ג) ית מחתית חייביא האלין דאתחייבו בנפשתיהון ויעבדון
יתהין רדידין מפין חופאה למדבחא ארי קריבוין קדם יי ואתקדשא
ויהוין לאת לבני ישראל: (ד) ונסיב אלעזר כהנא ית מחתית נחשא די
קריבו יקידיא ורדידונין חופאה למדבחא: (ה) דכרנא לבני ישראל
כדיל דלא יקרב גבר חלוני די לא מזרעא דאהרן הוא לאסקא קטורת
בוסמין קדם יי ולא יהא כקרח וככנשתיה כמא די מליל יי בידא דמשה
ליה: (ו) ואתרעמו כל כנשתא דבני ישראל מחר עמא דין: (ז) והוה באתכנשות
כנשתא על משה ועל אהרן ואתפניאו למשכן זמנא והא חפתי ענגא
(ח) ואתגלי יקרא דיי: (ט) ומליל יי עם משה למימר: (י) אתפרישו מבין כנשתא ואשיצי
יתהון כשעה וגפלו על אפיהון: (יא) ואמר משה לאהרן קמחתית
ותב עלה אשתא מעלוי מדבחא ושו קטורת בה ואזל
בפריע לכנשתא וכפר עליהון ארי נפק רוגזא מן קדם מותנא
(יב) ונסיב אהרן כמא דמליל משה ורהט לגו קהלא והא מותנא
בעמא ויהב ית קטורת בוסמיא וכפר על עמא: (יג) ן מיתי
ובין חייא ואתכלי מותנא: (יד) והוו דמיתו במותנא עשר
אלפין ושבע מאה בר מדמיתו על פלגותא דקרתא אהר

(ל"ל כסנהן לסות למסחים לז מין מנהון בין עוד ם סמוסי
מדליה יש מיקון בקטרת אבל מה שנחל הקב"ה ל"ל ור בקטר
תנוגה ובזה מחוכן מ"ם אח"כ שלא היה נזרק הקב"ה כמ"ש סל מקום
ושלא הוא מסר רז זה אלא היה נזרק שנה [ר' פ"ט]: (יג) ויש ים ונומי
ורוק) כדאיתא במסכת שנה [ר' פ"ט]: (יג) ויש ית סליחות
אחז את המלאך והעמידו על כרחו ל"ל המלאך ל"ל אחי בלוחו ם
ל"ל מסה לוי לעבוד על ידך ל"ל אחי בלוחו שלא מלאך
מסה ל"ל אין מסה אומר כלום אבל אבל מעד בא עוד שנאמר ויש
הרי הקב"ה ומסה אל פתח אהל מועד בא עוד מלכנים אח
אחרון אל מסה. ר"ת לומה נקטרת לפי שהיו ים ידו נשרם
הקטורת לומר מס המות הוא על ידו מתו נקטרת והחטאת הוא
מסים ומאתים אים אחר הקב"ה תרלו שעות

מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל־דְּבַר־קֹרַח׃
(לו) וַיָּשֶׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה׃ פ חמישי
(לז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ (לח) דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה
לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית
אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת אִישׁ אֶת־
שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ׃ (לט) וְאֵת שֵׁם
אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֵּה
אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם׃ (מ) וְהִנַּחְתָּם
בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד
לָכֶם שָׁמָּה׃ (מא) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר
אֶבְחַר־בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וְהִשְׁכַּתִּי מֵעָלַי
אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם
מַלִּינִם עֲלֵיכֶם׃ (מב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו | כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה
לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית
אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן
בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם׃ (מג) וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת
לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת׃ (מד) וַיְהִי מִמָּחֳרָת
וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָרַח
מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶרַח וַיָּצֵץ צִיץ
וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים׃ (מה) וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־
הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ׃ פ ששי
(מו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־
מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת
לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי
וְלֹא יָמֻתוּ׃ (מז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃ פ
(מח) וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר
הֵן גָּוָעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ׃ (מט) כָּל
הַקָּרֵב | הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת
הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ׃ ס

תרגום אונקלוס

למשה לתרע משכן זמנא ומותנא אתבלי׃ (מו) ומליל יי עם משה
למימר׃ (יז) מליל עם בני ישראל וסב מנהון חוטרא לבית אבא
מן כל רברבניהון לבית אבהתהון תר עשר חוטרין גבר ית שמיה
תכתוב על חוטריה׃ (יח) וית שמא דאהרן תכתוב על חוטרא דלוי
ארי חוטרא חד לרישׁ בית אבהתהון׃ (יט) ותצנעינון במשכן זמנא
קדם סהדותא די אזמין מימרי לכון תמן׃ (כ) ויהי גברא די אתרעי
ביה חוטריה יגעי ואניח מן קדמי ית תורעמת בני ישראל די אינון
מתרעמין עליכון׃ (כא) ומליל משה עם בני ישראל ויתבו ליה כל
רברבניהון חוטרא לרבא חד חוטרא לרבא חד לבית אבהתהון תרי
עשר חוטרין וחוטרא דאהרן בגו חוטריהון׃ (כב) ואצנע משה ית
חוטריא קדם יי במשכנא דסהדותא׃ (כג) והוה ביומא דבתרוהי ועל
משה למשכנא דסהדותא והא נעא חוטרא דאהרן לבית לוי ואפיק
לבלבין ואניץ ניץ וכסית ש גדין׃ (כד) ואפיק משה ית כל חוטריא
מן קדם יי לות כל בני ישראל ואשתמודעו ונסיבו גבר חוטריה׃
(כה) ואמר יי למשה אתיב ית חוטרא דאהרן לקדם סהדותא לטטרא
לאת לעמא סרבנא ויסופן תורעמתהון מן קדמי ולא ימותון׃ (כו) ועבד
משה כמא די פקיד יי יתיה כן עבד׃ (כז) ואמרו בני ישראל למשה
למימר הא מנגא קטלת חרבא הא מנגא בלעת ארעא והא מנגא
דמיתו במותנא׃ (כח) כל דקרב מקרב למשכנא דיי מאית הא אגנגא
סיפין לממת׃

רש"י

המגיפה [מכילתא]: (יח) כי מטה אחד. לף על פי שמלקתי לשתי משפחות משפחת כהונה לבד ולויה לבד מכל מקום שבט אחד הוא׃ (כ) והשכתי. כמו ויטוכו המים [בראשית ו׳] ומתת המלך שכבה [אסתר ז׳]׃ (כא) בתוך עצותם. הביאו באמצע שלא יאמרו מפני שהגיהו בלד שביבה פרח׃ (כב) ויולא פרח. כמשמעו׃ ציץ. זוא חנטת הפרי כשהפרח נופל׃ ויגמל שקדים. כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים לשון ויגדל שילד ויגמל [בראשית כ״א] ולשון זה מצוי בפרי האילן כמו ובוסר גומל יהיה גלם [ישעיה י״ח] ולשון שקדים הוא הפרי המעשר להפריש מכל הפירות אף המעורר על שכחונה פורענותו המעשרת לבא כמו שמלינו בעוזיהו והלבעם זרחה במלכו

[ד״ם ג׳ כ״ו] תרגומו וכפיה סגדין כמין אשכול שקדים יחד כפותים זה עם זה׃ (כה) לשמרת לאות. לזכרון שנמרתי באהרן הכהן ולא יבוא עוד על הכהונה׃ ותכל תלונתם. כמו ותכלה תלונתם. לשון זה שם מפעל יחיד לשון נקבה כמו תלונתם מרמורל״ם בלע״ז (נעמורלע, נעמורמעל) ויש חלוק בין תלונותם לתלונתם תלונתם תלונה אחת תלונותם שם דבר בלשון יחיד ואפילו שם תלונות הרבה׃ (כח) כל הקרב הקרב וגו׳. אין אנו יכולין לסיות זהירין בכך כולנו רשאין לכנס לאהל מועד ואחד מיקריב עלמו יתר מחבירו ויכנס לתוך אהל מועד יומות׃ הא שם תמנו לגוע. שמא הופקדנו למיתה׃

יָד חֲזָקָה הוֹצִיאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם׃
(י) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ
מִיָּמִים יָמִימָה׃ פ
(יא) וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ
וּנְתָנָהּ לָךְ׃ (יב) וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־
רָחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר
יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה׃ (יג) וְכָל־פֶּטֶר
חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃
מפטיר (יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר
לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃
(טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ
וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן
אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים
וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃ (טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־
יָדֶךָ וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ ס ס ס
(יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם וְלֹא־נָחָם
אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא
כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם
מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃ (יח) וַיַּסֵּב אֱלֹהִים
אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים
עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (יט) וַיִּקַּח

תרגום אונקלוס

אוֹרַיְתָא דְיָ בְּפוּמָךְ אֲרֵי בִּיד תַּקִּיפָא אַסְקָךְ יְיָ מִמִּצְרַיִם׃ (י) וְתִטַּר יָת
קְיָמָא הָדֵין בְּזִמְנֵיהּ מִזִּמַּן לִזְמַן׃ (יא) וִיהֵי אֲרֵי יַעֲלִינָךְ יְיָ לְאַרְעָא כְּנַעֲנָאי
כְּמָא די קַיֵּים לָךְ וְלַאֲבָהָתָךְ וְיִתְּנִנַּהּ לָךְ׃ (יב) וְתַעֲבַר כָּל פֶּתַח וַלְדָא
קֳדָם יְיָ וְכָל פֶּתַח וַלְדָא בְּעִירָא די יְהוֹן לָךְ דִּכְרִין תַּקְדִּישׁ קֳדָם יְיָ׃
(יג) וְכָל פֶּתַח בּוּכְרָא דְחַמְרָא תִּפְרוֹק בְּאִמְּרָא וְאִם לָא תִּפְרוֹק וְתִגְרְסִיהּ
וְכָל בּוּכְרָא דַאֲנָשָׁא בִּבְנָךְ תִּפְרוֹק׃ (יד) וִיהֵי אֲרֵי יִשְׁאֲלִינָךְ בְּרָךְ מָחָר
לְמֵימַר מָא דָּא וְתֵימַר לֵיהּ בְּתֹקֶף יְדָא אַסְקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדּוּתָא׃ (טו) וַהֲוָה כַּד אַקְשֵׁי פַרְעֹה לְשַׁלּוּתָנָא וְקַטֵּל יְיָ כָּל בּוּכְרָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דַאֲנָשָׁא וְעַד בּוּכְרָא דְבְעִירָא עַל כֵּן אֲנָא
דָּבַח קֳדָם יְיָ כָּל פֶּתַח וַלְדָא דִּכְרָיָא וְכָל בּוּכְרָא דִבְנֵי אֶפְרוֹק׃ (טז) וִיהֵי
לְאָת עַל יָדֶךָ וּלְתַפִּילִין בֵּין עֵינָךְ אֲרֵי בְּתֹקֶף יָד אַסְקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם׃
(יז) וַהֲוָה כַּד שַׁלַּח פַּרְעֹה יָת עַמָּא וְלָא דַּבְּרִינוּן יְיָ אוֹרַח אַרְעָא פְּלִשְׁתָּאי
אֲרֵי קְרִיבָא הִיא אֲרֵי אֲמַר יְיָ דֵּילְמָא יִזְעוּן עַמָּא בְּמֶחֱזֵיהוֹן קְרָבָא
וִיתִיבוּן לְמִצְרַיִם׃ (יח) וְאַסְחַר יְיָ יָת עַמָּא אוֹרַח מַדְבְּרָא לְיַמָּא דְסוּף
וּמְזָרְזִין סַלִּיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם׃ (יט) וְאַפִּיק מֹשֶׁה יָת
גַּרְמֵי יוֹסֵף עִמֵּיהּ אֲרֵי אוֹמָאָה אוֹמִי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מְדַכַּר יְדַכַּר

רש"י

מלא קדשו נכורות תגולדים נעדנר והאומר קדסו נעמים נ"א לם תקיימוהו נעדנר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו סם): (יא) נשבע לך. ותיכן נשבע לך והנאמי אתכם אל הארץ אשר נשאתי ונו' [מכילתא]: ונתנה לך. מהא בעיניך כאילו נתנה לך בו ביום ואל תהי בעיניך כירושת אבות [מכילתא]: (יג) והעברת. אין והעברת אלא לשון הפרשה [מכילתא] וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו [נעדנר כ"ז]: שור נהמה. כאל שנגרתו אמו ומלאתו בלא עתו ולמדך שכתוב שהוא קדוש שנכורה לפטור את הבא אחריו ואף שאין נאל קרוי שגר כמו שגר אלנפיך. אבל זה לא בא אלא לגזול על הנאל שהרי כבר כתב כל פטר רחם. וא"ם אף נכור בהמה בתולה מוסמע בא ופיכם נמקום אחר בנקרך ובלאנך. לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם בנכור אדם הכתוב מדבר. (יג) פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה נזרת הכתוב היא (כמי שנתבלר בנכרי ונלקוח לחמורים. ועוד מיסייעו את ישראל בייאתן [שאין לך אחר ומשראל אלא נמל הרבה חמורים] ממלרים שעונים וכספם ומזהבם של מלרים. חפרים בשם: עותן שם לכהן ופטל חמור עותר בהנאה והשם חולין בין כהן ולוי ובערפלו. עורפו בקופין ומחוריו וסולגו. הוא הפסיד ומוטו של כהן לפיכך יפסיד ממונו [מכילתא]: וכל בכור אדם בנניך תפדם. הוגם סלעים פדיונו קונג נמקום אחר: (יד) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן כגון אם וכגון ולא יאמרו בניכם מחר לבניכם דבני גד ודבני לאובן [יהושע כ"ב]: עם זאת. זה תיגון בעם שאינו יודע להעמיד שאלתו וכוחם ומוחל ומה זאת. ומקום אחר הוא אומר ומה העבודה והתקים והמפעים ונו' הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד הרבעה בניה אם בשע ושאינו יודע לשאול והסאול דרך חכמה: (טז) ולטוטפת. תפילין ועל סם הרבעה בתים קדושין בעמת עמ בנפני בתים פת נאפריקי בתים [סנהדרין ד'] ומנחם מנרו עם והטף אל דרוש [יחזקאל כ"ח] אל תגיפו [מיכה ב'] לשון הנור כמו ולזכרון בין עיניך אלמורה בפרשה אחרונה [שם] בין העינים יזכור הגם ודבר בו.

(יז) ויהי בשלח פרעה ולא נחם. נהגם כמו כמו לך נחה את הגם [שמות ל"ג]: נחתילכך תנחה אותך [ומשלי ו']: בי קרוב הוא. ומה לשון נאותו סדלך לומנים ומדרשי אגדה יש מרבה: נראותם מלחמה. כגון מלחמת דוד בעמלקי וסכבעני ונו' [נעדנר י"ד] אם אלמו דרך יסר מוריס ומה אם כמחקיפם דרך ומעוקם אחרו נתנה דאם ונמונה מגיעה אם מולכים בפעמה על אחת כמה וכמה [מכילתא]. (כאי סדר הכתוב נאלה ראמיות מהופכים ומיין בדא"ם ובנ"א ומ"י יסוב נכון ע"ז): כן יעלם. יסמנו מקמנה על בימאו ויתנו לב לשוב: (יח) וחמשים. המינם בדרך הדרך הפעמה לדרך הפעמוקה: יס סוף. כמו לים סוף וסוף הוא לשון מגם סגולים נו קנים: כמו וחמס נסוף [שמות ג'] קנה וסוף קולו [ישעיה י"ט]: וחמושים. אין חמושים אלא מזוינים [לפי מסמינתן נעדנר גרס אם מעגו

וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ׃ (כט) וּבְבָרֶךָ
וּבְעַמְּךָ וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְּפַרְדְּעִים׃
ח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־
אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־יָדְךָ בְּמַטֶּךָ עַל־
הַנְּהָרוֹת עַל־הַיְאֹרִים וְעַל־הָאֲגַמִּים וְהַעַל
אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (ג) וַיֵּט
אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מֵימֵי מִצְרָיִם וַתַּעַל
הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
(ג) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ
אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
(ד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְיָסֵר הַצְּפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי
וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה׃
(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי
לְמָתַי ׀ אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ

לְהַכְרִית הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ
רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃ (ו) וַיֹּאמֶר לְמָחָר
וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין
כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ חמישי (ז) וְסָרוּ הַצְּפַרְדְּעִים
מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמְּךָ רַק
בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃ (ח) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־
דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים אֲשֶׁר־שָׂם לְפַרְעֹה׃
(ט) וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּמֻתוּ
הַצְּפַרְדְּעִים מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן
הַשָּׂדֹת׃ (י) וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֳמָרִם חֳמָרִם
וַתִּבְאַשׁ הָאָרֶץ׃ (יא) וַיַּרְא פַרְעֹה כִּי הָיְתָה
הָרְוָחָה וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־מַטְּךָ

תרגום אונקלוס

וְיִסְקוּן וְיַעֲלוּן בְּבֵיתָךְ וּבְאִידָרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבָךְ וְעַל עַרְסָתָךְ וּבְבֵית עַבְדָּךְ
וּבְעַמָּךְ וּבְתַנּוּרָךְ וּבְאַצְוָתָךְ׃ (כט) וּבָךְ וּבְעַמָּךְ וּבְכָל עַבְדָּךְ יִסְקוּן
עִירְדְּעָנְיָא׃
ח (א) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לְאַהֲרֹן אָרֵים יָת יְדָךְ בְּחוּטְרָךְ עַל נַהֲרַיָּא
עַל אֲרִיתְיָא וְעַל אַגְמַיָּא וְאַסֵּיק יָת עִירְדְּעָנְיָא עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃
(ב) יְאָרִים אַהֲרֹן יָת יְדֵיהּ עַל מַיָּא דְּמִצְרָאֵי וְסַלִּקוּ עִירְדְּעָנְיָא וְחַפִּי יָת
אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃ (ג) וַעֲבַדוּ כֵן חַרְטֻמַיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן וְאַסִּיקוּ יָת עִירְדְּעָנְיָא
עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃ (ד) וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וְאֵמַר צַלּוּ קֳדָם
יְיָ וְיַעְדֵּי עִירְדְּעָנְיָא מִנִּי וּמֵעַמִּי וְאֶשְׁלַח יָת עַמָּא וְיִדְבְּחוּן קֳדָם יְיָ׃ (ה) וַאֲמַר

מֹשֶׁה לְפַרְעֹה שְׁאַל לְךָ נִגְזַרְתָּא וְהַב לִי זְמַן לְאֵימָתַי אֶצְלֵי עָלְךָ וְלַ
עַבְדָּךְ וְעַל עַמָּךְ לְשֵׁצָאָה עִירְדְּעָנְיָא מִנָּךְ וּמִבָּתָּךְ לְחוֹד דִּבְנַהְרָא יִשְׁתָּאֲרוּן׃
(ו) וַאֲמַר לְמָחָר וַאֲמַר כְּפִתְגָמָךְ בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי לֵית כְּיָי אֱלָהָנָא׃
(ז) וְיַעְדֵּרוּן עִירְדְּעָנְיָא מִנָּךְ וּמִבָּתָּךְ וּמֵעַבְדָּךְ וּמֵעַמָּךְ לְחוֹד דִּבְנַהְרָא
יִשְׁתָּאֲרוּן׃ (ח) וּנְפַק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלְּוַת פַּרְעֹה וְצַלֵּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ עַל
עִיסַּק עִירְדְּעָנְיָא דִּי שַׁוִּי לְפַרְעֹה׃ (ט) וַעֲבַד יְיָ כְּפִתְגָמָא דְּמֹשֶׁה וּמִיתוּ
עִירְדְּעָנְיָא מִן בָּתָּיָא מִן דָּרָתָא וּמִן חַקְלָתָא׃ (י) וּכְנִשׁוּ יָתְהוֹן דְּגוּרִין
דְּגוּרִין וּסְרִיאוּ עַל אַרְעָא׃ (יא) וַחֲזָא פַרְעֹה אֲרֵי הֲוַת רְוַחְתָּא וְקַיֵּים
לִבֵּיהּ וְלָא קַבֵּל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ׃ (יב) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לְאַהֲרֹן

ריש"י

הצפרדעים למתי אעתיר בריתו תחלת אם תמלא דברי למחר
מחקבץ לי ליום נאמר בפי אתיל שים מסלע מתי אתפלל. עכשיו בלתי
למתי עדולע לבי [illegible] אלא עליך שלחתי לצפרדעים לזמן שתקבע לך
מחוך נאיזה יום [illegible] לעתיל. הנשיכו והעתרתי ולא אמר אעתר
עתה ועתרתי ועבא שלא לזמן עתר הרגות בלא הוא וכאשר אומר הרגם
הרגם והרגתי כמו מפיל בך יאמר הנשיכו אעתיר. אעתיר דברים ולא
לכולם הנתרלם עני דברים [illegible] ל"ה] ברגיתם: (ו) ויאמר למחר.
התפלל שיום שיכרתו לעתיד [illegible] ויעלעק. מיד שיכרתו למחר: חמרים
חמרים: לגורים גדורים [illegible] גלן: (יא) והכבד את לבו. לפרעה
פעול רוח כמו הלוך ונסוע [illegible] הכבדת את מיאה [illegible]
ופלוגע: כאשר [illegible] אחרון לא היה הנעבר [illegible] אמר אליכם פרעה (נ"ב) אמור אל
אהרון לא היה הנעבר [illegible] לנטות בנו לי. עשה לפי מחברון פלגיא בשקבא אם

הפורענות [פוטה י"ח ס"ר]: (כט) ובכם ובעמך. מאיך מעיסה נכנסין
ומקרקרין [סנהדרין פ"ז]:
ח (ג) ותעל הצפרדע. נפרדע אחת היתה ואין אכין לומה ואיל מיתה
נחילים נחילים זאו מדרשו [ס"ר]. ובקושטו י"ל מרון הצפרדעים
קורא לשון יחידות. וכן ותהי הכנס הרחיבה [illegible] בלע"ז: (מיליע
לוז, היער קאלנעקעיף פיר לייזע, אדער [illegible] הריקעגן דער לייזע):
(דיא לייזע-קרזנקהייט, לייזע-זוכט הירחונפחסבעלה). ופף ופעל הצפרדע
גרינול"איר"ח בלע"ז (קאלנעקעיף פיר פרלאסע, [illegible]) סיין זוקפף
ווא זיך פילע פרלאסע לויפסחלגעבן): (ה) התפאר עלי. פמו היתפאר
סגרגן על החולנ בו [ישעיה י'] ומתנה לומר לי גדול ומוך [illegible] בלע"ז
(זיך ריהמען). כן התפאר עלי הסמנה להתחכם ולהחל דבר גדול לומר
הלא הוכל לעשותו: למתי אעתיר לך. אם אמר אעתיר לך היום על

וְהַךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכִנִּם בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (יז) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיַּךְ אַהֲרֹן אֶת־
יָדוֹ בְּמַטֵּהוּ וַיַּךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וַתְּהִי
הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפַר הָאָרֶץ
הָיָה כִנִּים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (יח) וַיַּעֲשׂוּ־
כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת־
הַכִּנִּים וְלֹא יָכֹלוּ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה׃ (יט) וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל־פַּרְעֹה
אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־
שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס
(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר
וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח עַמִּי
וַיַּעַבְדֻנִי׃ (כא) כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־
עַמִּי הִנְנִי מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ
וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הָעָרֹב וּמָלְאוּ בָתֵּי מִצְרַיִם
אֶת־הָעָרֹב וְגַם־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם
עָלֶיהָ׃ (כב) וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־
אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי
הֱיוֹת־שָׁם עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי
יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ ששי (כג) וְשַׂמְתִּי פְדֻת
בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה הָאֹת
הַזֶּה׃ (כד) וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד
בֵּיתָה פַרְעֹה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֹב׃
(כה) וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ׃ (כו) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֲבַת
מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֲן נִזְבַּח אֶת־
תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ׃
(כז) דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ
לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ׃

תרגום אונקלוס

אֲרִים יַת חוּטְרָךְ וּטְחֵי יַת עֲפָרָא דְאַרְעָא וִיהֵי לְקַלְמָתָא בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ (יז) וְעָבְדוּ כֵן וְאָרִים אַהֲרֹן יַת יְדֵיהּ בְּחוּטְרֵיהּ וּמְחָא יַת עֲפָרָא
דְאַרְעָא וַהֲוָת קַלְמָתָא בַּאֲנָשָׁא וּבְבְעִירָא כָּל עֲפָרָא דְאַרְעָא הֲוָה קַלְמָתָא
בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ (יח) וְעָבְדוּ כֵן חַרְטֻמַיָּא בְּלַחֲשׁוֹהִין לְאַפָּקָא יַת
קַלְמָתָא וְלָא יְכִילוּ וַהֲוָת קַלְמָתָא בַּאֲנָשָׁא וּבְבְעִירָא׃ (יט) וַאֲמַרוּ חַרְטֻמַיָּא
לְפַרְעֹה מָחָא מִן קֳדָם יְיָ הוּא וְאִתְּקַף לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא קַבֵּיל מִנְּהוֹן כְּמָא
דְמַלֵּיל יְיָ׃ (כ) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַקְדֵּם בְּצַפְרָא וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה
הָא נָפֵיק לְמַיָּא וְתֵימַר לֵיהּ כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ שַׁלַּח עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קֳדָמַי׃
(כא) אֲרֵי אִם לֵיתָךְ מְשַׁלַּח יַת עַמִּי הָא אֲנָא מְשַׁלַּח בָּךְ וּבְעַבְדָּךְ וּבְעַמָּךְ
וּבְבָתָּךְ יַת עֲרוֹבָא וְיִתְמַלּוֹן בָּתֵּי מִצְרָאֵי יַת עֲרוֹבָא וְאַף אַרְעָא דְאִינּוּן

עָלֹהִי׃ (כב) וְאַפְרִישׁ בְּיוֹמָא הַהוּא יַת אַרְעָא דְגֹשֶׁן דִּי עַמִּי שָׁרֵי עָלֹהִי
בְּדִיל דְּלָא לְמֶהֱוֵי תַמָּן עֲרוֹבָא בְּדִיל דְּתִידַע אֲרֵי אֲנָא יְיָ שַׁלִּיט בְּגַו
אַרְעָא׃ (כג) וַאֲשַׁוִּי סִימָן לְעַמִּי וְעַל עַמָּךְ אֵיתֵי מְחָא לְמָחָר יְהֵי אָתָא
הָדֵין׃ (כד) וְעָבַד יְיָ כֵּן וַאֲתָא עֲרוֹבָא תַקִּיף לְבֵית פַּרְעֹה וּלְבֵית עַבְדּוֹהִי
וּבְכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם אִיתְחַבְּלַת אַרְעָא מִן קֳדָם עֲרוֹבָא׃ (כה) וּקְרָא
פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר אֵזִילוּ דַּבְּחוּ קֳדָם אֱלָהֲכוֹן בְּאַרְעָא׃
(כו) וַאֲמַר מֹשֶׁה לָא תַקִּין לְמֶעְבַּד כֵּן אֲרֵי בְּעִירָא דְמִצְרָאֵי דַּחֲלִין לֵיהּ
מִנְּיָיתָא אֲנַחְנָא נַסְבִּין לְדַבְּחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא הָא נְדַבַּח יַת בְּעִירָא
דְמִצְרָאֵי דַּחֲלִין לֵיהּ וְאִנּוּן דְּחוֹן חָזֵן הֲלָא יִסְרְגּוּנָנָא׃ (כז) מַהֲלַךְ
תְּלָתָא יוֹמִין נֵזִיל בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא כְּמָא דְיֵימַר לָנָא׃

רש"י

לולאס ולגרלס. וכן סלפרדעים ועקרקרים וכוויים וכו' כדאיתא בעדרש רבי
תנחומא׳: (יח) וספליתי. וסקרסתי. וכן וספלה ס׳ [דברים כ"ח] וכן לא נפלאת
היא ממך [מש ל׳] לא משבלים ומפורסם היא ממך: למען תדע כי אני ה׳
בקרב הארץ. אף על פי שאלהיכם בשמים בזרתי עתקיימת בתחתונים:
(יט) ושמתי פדות. שיבדול ביני ביניי וגזן עמך: (כ) בתחלת הארב. בשחתת
הארץ מתחבלת הרעה: (כא) אנו נאלהיכם בארב. בעקוביכם ולא תלכו במדבר:
(כב) תועבת מצרים. אלהי מצרים כמו ולמלכם תועבת בני עמון [מלכים
ב׳ כ"ג] ומלך ישראל קורא תועבה תועבה. ועוד יש לומר בלשון אחר תועבת
מצרים דבר מגאלי לום למצרים זביחה בחנו: ולא יסקלונו בחניה:
(כח) אתל. למו לשאל: (כט) ויעתר אל ה׳. נתחנן בתפלה. וכן אם לומר

(כד) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם
וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק
הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי:
(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא מֵעִמָּךְ
וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יהוָה וְסָר הָעָרֹב מִפַּרְעֹה
מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה
הָתֵל לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ
לַיהוָה: (כו) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר
אֶל־יהוָה: (כז) וַיַּעַשׂ יהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּסַר
הָעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר
אֶחָד: (כח) וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־לִבּוֹ גַּם
בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם: פ
ט (א) וַיֹּאמֶר יהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־
פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וַיַּעַבְדֻנִי: (ב) כִּי
אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם:
(ג) הִנֵּה יַד־יהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר

בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים
בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד: (ד) וְהִפְלָה
יהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה
מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
דָּבָר: (ה) וַיָּשֶׂם יהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר
מָחָר יַעֲשֶׂה יהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ:
(ו) וַיַּעַשׂ יהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמָّחֳרָת
וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד: (ז) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה
וְהִנֵּה לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד
וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם: פ
(ח) וַיֹּאמֶר יהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ
לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וְזָרְקוּ
מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה: (ט) וְהָיָה
לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה עַל
הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פָּרֹחַ
אֲבַעְבֻּעֹת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: (י) וַיִּקְחוּ

תרגום אונקלוס

(כד) וַאֲמַר פַּרְעֹה אֲנָא אֶשְׁלַח יַתְכוֹן וּתְדַבְּחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן בְּמַדְבְּרָא
לְחוֹד אַרְחֲקָא לָא תְרַחֲקוּן לְמֵיזַל צְלוֹ אַף עָלַי: (כה) וַאֲמַר מֹשֶׁה הָא
אֲנָא נָסִיק מֵעִמָּךְ וְאֶצְלֵי קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵּי עָרוּבָא מִפַּרְעֹה וּמֵעַבְדּוֹהִי
וּמֵעַמֵּיהּ מְחַר לְחוֹד לָא יוֹסִיף פַּרְעֹה לְשַׁקְרָא כְּדֵיל דְּלָא לְשַׁלְחָא יַת
עַמָּא לְדַבְּחָא קֳדָם יְיָ: (כו) וּנְפַק מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה וְצַלִּי קֳדָם יְיָ:
(כז) וְעֲבַד יְיָ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה וְאַעְדֵּי עָרוּבָא מִפַּרְעֹה מֵעַבְדּוֹהִי וּמֵעַמֵּיהּ
לָא אִשְׁתְּאַר חַד: (כח) וְיַקַּר פַּרְעֹה יַת לִבֵּיהּ אַף בְּזִמְנָא הָדָא וְלָא שְׁלַח
יַת עַמָּא:
ט (א) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוּל לְוָת פַּרְעֹה וּתְמַלֵּיל עִמֵּיהּ כְּדֵין אָמַר יְיָ
אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי שַׁלַּח יַת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי: (ב) אֲרֵי אִם מְסָרֵב
אַתְּ לְשַׁלְחָא וְעַד כְּעַן אַתְּ מַתְקִיף בְּהוֹן: (ג) הָא מֵחָא מִן קֳדָם יְיָ הֲוָיָא

רש"י

ויעתיד סיס יכול לומר ומכמע וירבה נתלה עכסיו כמסוס אומר עלמון
ויפעל ומסוע וירבה להתפלל (כז) ויסר חשבון. ולא מקו כמו סעמו
הנפרדעים שלם מתו יסיס לבם הנאם נעלות: (לח) (גם נפעם חזלת.
לע"פי שאומר תכי אמלה אתכם לת קיים שבועתם):
ט (ג) מחזיק בם. לוחז בם כמו ומחזיקם לאמתיו [דברים כ"ב]:
(ג) הנה יד ה' הויה. לגון הוה כי ל אומר עלמון נקבה על
מעבר סיתה ועל הערוד הסיס ועל הערוד הסוס רמו עגמם רוגם רועם:
(ד) והפלה. והבדיל: (ח) יולח חפניכם. יעוי"ניים בגע"ז (הייעב דאפעלעע

אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה
וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה וַיְהִי שְׁחִין
אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְהֵמָה׃ (י) וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי
מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין
בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־מִצְרָיִם׃ (יא) וַיְחַזֵּק יְהוָה
אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃ ס (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי
פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ (יג) כִּי |
בַּפַּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מַגֵּפֹתַי
אֶל־לִבְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תֵּדַע
כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃ (טו) כִּי עַתָּה
שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ אֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ
בַּדֶּבֶר וַתִּכָּחֵד מִן־הָאָרֶץ׃ (טז) וְאוּלָם
בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ
אֶת־כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃
(יז) עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי
שַׁלְּחָם׃ (יח) הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר בָּרָד
כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּמִצְרַיִם
לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה וְעַד־עָתָּה׃ (יט) וְעַתָּה
שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ
בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְّהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא
בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם
הַבָּרָד וָמֵתוּ׃ (כ) הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה
מֵעַבְדֵי פַרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־
מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים׃ (כא) וַאֲשֶׁר לֹא־שָׂם
לִבּוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו
וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה׃ פ
(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ
עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (כג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־

תרגום אונקלוס

אבעבועין סני באנשא ובעירא׃ (יט) ולא יכילו חרשיא למיקם קדם
משה מן קדם שיחנא ארי היה שיחנא בחרשיא ובכל מצראי׃
(כ) ואתקיף יי ית לבא דפרעה ולא קביל מנדון קמא דמליל יי עם
משה׃ (כא) ואמר יי למשה אקדים בצפרא ותתעתד קדם פרעה
ותימר ליה כדנן אמר יי אלהא דיהודאי שלח ית עמי ויפלחון
קדמי׃ (כב) ארי בזימנא הדא אנא שלח ית כל מחתי בלבך ובעבדך
ובעמך בדיל דתידע ארי לית דכותי שליט בכל ארעא׃ (כג) ארי
כען קריב קדמי דשלחית פון ית מחת נגותי מחית ית עמך וית עמך
במותא ואשתיציתא מן ארעא׃ (כד) וכרס בדיל דא קיימתך בדיל
לאחזיותך ית חילי ובדיל דיהון משתען נבורת שמי בכל ארעא׃
(כה) עד כען את כבישת ליה לעמי בדיל דלא לשלחותהון׃ (כו) הא
אנא מחית בעידנא הדין מחר ברדא תקיף לחדא די לא הוה דכותיה
במצרים למן יומא דאשתכללת ועד כען׃ (כז) וכען שלח כנוש ית
בעירך וית כל די לך בחקלא כל אנשא ובעירא די ישתכח בחקלא
ולא יתכנש לביתא ויחות עליהון ברדא וימותון׃ (כח) דדחיל מפתגמא
דיי מעבדי פרעה כנש ית עבדוהי וית בעיריה לבתיא׃ (כט) ודי לא
שוי ליבה לפתגמא דיי שבק ית עבדוהי וית בעיריה בחקלא׃ (כל) ואמר
יי למשה ארים ית ידך על צית שמיא ויהא ברדא בכל ארעא דמצרים
על אינשא ועל בעירא ועל כל עשבא דחקלא בארעא דמצרים׃
(כא) וארים משה ית חוטריה על צית שמיא ויי יהב קלין וברדא

רש"י

לשחין כמו חגבועין שעל ידו נופחין נופות: שחין. לשון חמיעות. וסרבוס יש בלשון יונים שנה שחונה: (י) נאדם ובנהמה. ולא תאמר מאין היו לסס יש בלשון יונים שנה שחונה: (י) נאדם ובנהמה. ולא תאמר מאין היו לסס סנהדרות ותלא כבר נאמר ויעמד כל ונקבל מלרים לא נגזרה גזרה אלא על אותן שבשדות בלבד שנא׳ נמקנך אשר בשדה ושילא הה דעל ס׳ הכנים אלא מקנסו אל הבתים. וכן שנויה בשלילתא תנא ריקא שם עלות בכבד נחור: (יד) לא כל מגפותי. לומדנו הכאן שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות: (טו) כי עתה שלחתי ידי. הנה אמרתי לשלח עמי ועבדוני אמנם שלחתי לא ידי ונו׳. כי לולי רציתי בשמירתם ידי נמקנך שמכיתה לדבר שלחתיה לחוכך ולא עניך עם שנשמות: ואבדתם מן הארץ. מבל בעבור זאת הקמתיך ונו׳: (יז) עודך מתולל בעמי. בתנאיו כביכול בעמי לים לעמי ושוא מנזרת מכלה דעתרגמינן אורם כמיסת [ר"ת בלשון ארמי: קלף ר"ל נערסטען,

(21)

לשחין כמו חגבועין שעל ידו נופחין נופות: שחין. לשון חמיעות. וסרבוס יש בלשון יונים שנה שחונה: (י) נאדם ובנהמה. ולא תאמר מאין היו לסס סנהדרות ותלא כבר נאמר ויעמד כל ונקבל מלרים לא נגזרה גזרה אלא על אותן שבשדות בלבד שנא׳ נמקנך אשר בשדה ושילא הה דעל ס׳ הכנים אלא מקנסו אל הבתים. וכן שנויה בשלילתא תנא ריקא שם עלות בכבד נחור: (יד) לא כל מגפותי. לומדנו הכאן שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות: (טו) כי עתה שלחתי ידי. הנה אמרתי לשלח עמי ועבדוני אמנם שלחתי לא ידי ונו׳. כי לולי רציתי בשמירתם ידי נמקנך שמכיתה לדבר שלחתיה לחוכך ולא עניך עם שנשמות: ואבדתם מן הארץ. מבל בעבור זאת הקמתיך ונו׳: (יז) עודך מתולל בעמי. בתנאיו כביכול בעמי לים לעמי ושוא מנזרת מכלה דעתרגמינן אורם כמיסת [ר"ת בלשון ארמי: קלף ר"ל נערסטען,

פיגולים. [לונטע־רבוקקען] וכנגד פיכמתי נסוף ויסי מקן כל תינה מחחלת נסודם סמ"ך וסיל נאלה לדבר נלשון הפעל נוחן המ"ו של סמוס נאלעמ לוחיוה לל עיקר לנון ז׳ [כנון ויסתנל סחנג [קהלת י"ב] ונגזרת סנג כי המתרר עליו [עיקרי ל"ז] ונגזרת סר ונגיד ומסתכל סוים [דניאל ז׳]: (יח) כעת מחר. כעת מחר לומחר סרט לו כרוטה נכותל לומחר מחניע חוטה נכלון ידי חנגר: מלופקה. סמחיפדה וכל תינה מחחלת ימודם יו"ד כנון ימד ילד ידע יסר לסמיל ומחפעלת תנא הוי"ו נמקום היו"ד פנו הוסדה הונדה [הוסע ג׳] ויורה [חוקקך ג׳] ויולר ליוסף [בראשית מ"ו] נדברי לא יוסר ענד [ומלי ס"ח]: (יט) בלה סנו. כתרגומו מלה כנוס וכן ומסני הנגים הנ"ו [נספיה י׳] הנ"ו נני נמינון [ירמיה ו׳] ולא יאסף הנ"ה. לשון הכנסה

מַטֶּה־וּ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי־חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (כב) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיְהִי־חֹשֶׁךְ אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ (כג) לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם׃ (כד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עָבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ עִמָּכֶם׃ (כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלוֹת וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ (כו) וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פָּרְסָה כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה׃ (כז) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וַלֹּא אָבָה לְשַׁלְּחָם׃ (כח) וַיֹּאמֶר לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ מֵעָלָי הִשָּׁמֶר לְךָ אַל־תֹּסֵף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת׃ (כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא אֹסִף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ׃

תרגום אונקלוס

וּמַדְלֻכָא אֵישָׁתָא עַל אַרְעָא וְאִמְטַר יְיָ בַּרְדָּא עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם׃ (כד) וַהֲוָה בַרְדָּא וְאֵישָׁתָא מִשְׁתַּלְהֲבָא בְּגוֹ בַרְדָּא תַּקִּיף לַחֲדָא דִּי לָא הֲוָה דְּכִוָתֵיהּ בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם אֵת כָּל דִּי בְחַקְלָא מֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וְיָת כָּל עִשְׂבָּא דְּחַקְלָא מְחָא בַרְדָּא וְיָת כָּל אִילְנֵי דְחַקְלָא תְּבַר׃ (כו) לְחוֹד בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן דִּי תַמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה בַרְדָּא׃ (כז) וְשַׁלַּח פַּרְעֹה וְקָרָא לְמֹשֶׁה וְלַאֲהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן חָבִית זִמְנָא הָדָא יְיָ זַכָּאָה וַאֲנָא וְעַמִּי חַיָּבִין׃ (כח) צַלּוּ קֳדָם יְיָ וְסַגִּי קֳדָמוֹהִי רְוַח דִּכְוָא עָלְנָא קְלִין דְּלֵוָט בְּאִלֵּין מִן קֳדָם יְיָ וּבְרָדָא וַאֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְלָא תּוֹסְפוּן לְאִתְעַכְּבָא׃ (כט) וַאֲמַר לֵיהּ מֹשֶׁה כְּמִסְּקֵי מִן קַרְתָּא אֶפְרוֹשׁ יָת יָדַי בְּצַלּוּ קֳדָם יְיָ קָלֵיָא יִתְמַנְעוּן וּבְרָדָא לָא יְהֵי עוֹד בְּדִיל דְּתִידַע אַרְעָא

רש"י

חוֹשֶׁךְ: (כ) סנים. הגייה לשון ויום: (כג) על הסנים. נלד לסנים ויורדים לנגדם הגניסו הקדוש ברוך הוא לגשם לעגלה מן הסנים: (כד) יתלקחם בתוך הנרד. כם בתוך נם הלם והנרד מעורבין ומכרד ניים סנים מגשמות לנון קולם עשו סנים ביניהם [ם"ר ע"ס]: (כה) ורב. לי לו נגזה מחוסיר כנר: (כט) כלאתי לה מעיר. מן העיר־חוץ בחוץ מעיר לא מתפלל לפי מסיתה מלאם גילולים [ם"ר]: (ל) טרם תירון. וכן כל טרם שבמקרא עדיין לא הוא ואינו לשון קדם טרם שכבר [בראשית י"ט] עד לא שכינו טרם ילוח עד לא לוח אף זה כן חוא ידעתי כי עדיין לא ייראים ויכלים ומסתפיה הרוחם תעמדו בקלקולכם: (לא) והפשתה. הפעורה נכתה. נשברה. לשון פרעה נכה. נכאים. וכן לא נבו ולא יתכן לפרשה לשון סכאה סלין ון"ן במקום ה"ל לפרש נוכתה כמו הוכתה נכו פוי תמו אלא ה"ון סרס בחיבה נחלי הוא מגזרת ופרו עלמותיו [חיוב ל"ג]: כי הפשרה אביב. כבר ביכרה

(22)

יְהוָה הַקֹּלוֹת וָבָרָד וְלֹא אֶשְׁלַחָה אִתְּכֶם׃ (לא) וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל׃ (לב) וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה׃ (לג) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה׃ (לד) וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו׃ (לה) וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ פ פ

י (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו

דִּי אַרְעָא׃ (לג) וְאַתְּ וְעַבְדָּךְ יָדַעְנָא אֲרֵי עַד כְּעַן לָא אִתְכְּנַעְתּוּן מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים׃ (לד) וְכִיתְנָא וּסְעָרֵי לֶקוּ אֲרֵי סְעָרְיָא אֲבִיבִין וְכִיתְנָא גְּבִעוֹלִין׃ (לה) וְחִוּטְיָא וְכוּסְמְתָא לָא לֶקְאָה אֲרֵי אֲפִלָתָא אִינוּן׃ (לו) וּנְפַק מִשֶּׁה מִלְּוַת פַּרְעֹה יָת קַרְתָּא וּפְרַשׂ יְדוֹהִי בְּצַלּוּ קֳדָם יְיָ וְאִיתְמְנָעוּ קָלֵיָא וּבָרָדָא וּמִטְרָא דְּהָוָה נְחֵת לָא מְטָא עַל אַרְעָא׃ (לז) וַחֲזָא פַרְעֹה אֲרֵי אִיתְמְנַע מִיטְרָא וּבָרָדָא וְקָלֵיָא וְאוֹסִיף לְמֶחֱטֵי וְיַקְרֵיהּ לְלִבֵּיהּ הוּא וְעַבְדּוֹהִי׃ (לח) וְאִתְּקַף לִבֵּיהּ דְּפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִּי מַלֵּיל יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃

י (א) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוַת פַּרְעֹה אֲרֵי אֲנָא יַקִּירִית יָת לִבֵּיהּ וְיָת לִבָּא דַעַבְדּוֹהִי בְּדִיל לְשַׁוָּאָה אָתַי אִלֵּין בֵּינֵיהוֹן׃ (ב) וּבְדִיל דְּתִשְׁתַּעֵי

ועוקרת נקניה ונפתכרו ונפלו. וכן ספסתם נדלה כגר וסוקסם לעמוד בגבעולים: הסעורה אביב. עומדת נאביב לשון צאתי הגחל [ש"א ו']: (לב) כי אפילות הנה. מאוחרות ועדיין הין רכות ויכולות לעמוד בפני קשה. וחע"פ שלאחר ואת כל עשב השדה שכח הגרד יש לפרש לפסוקו של עקרה נעשבים שעומדים בקלחם שאחריהם לקות בגרד, ומדרש רבי שמעון אומר ים מדבריו שנאלקו. על זאת ודאבון כי אפילות פלאי פלאות נעשו להם שלא נקו: (לג) לא נתך. לא הגיע ואף מותן שהיו נאויר לא הגישו לארץ ולאוים לו, ותחך עליהו האלה והסנוטה [דניאל ט'] ותגיע עליהו. ומנחם בן סרוק מתכו בחלק שהתוך בכף [יחזקאל כ"ג] לשון יציקות מתכות. ורואה אני לה דברי מתרגומו וילק ותחיך לנקה לאתכת. אף זה לא נתך לארץ לא הולך לארץ:

הסלת סרשת וארא:

י (א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה. והתרה בו: שיתי. שוויתי שאמרתי

לְמַעַן שִׁתִּי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃ (ג) וּלְמַעַן
תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר
הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־
שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ (ד) וַיָּבֹא
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי מָאַנְתָּ
לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וַיַּעַבְדֻנִי׃ (ה) כִּי אִם־
מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא
מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃ (ו) וְכִסָּה אֶת־עֵין
הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל
אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־
הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם
מִן־הַשָּׂדֶה׃ (ז) וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־
עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רְאוּ
אֲבֹתֶיךָ וַאֲבֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־
הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם
פַּרְעֹה׃ (ח) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־

מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־
הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם
תֵּדַע כִּי אֲבֵדָה מִצְרָיִם׃ (ט) וַיּוּשַׁב אֶת־
מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי
הַהֹלְכִים׃ (י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנָעֳרֵינוּ
וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבְבֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ
וּבְבָקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ׃ (יא) וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד
פְּנֵיכֶם׃ (יב) לֹא כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ
אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְּשִׁים וַיְגָרֶשׁ
אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃ ס שני (יג) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיֹאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר
הִשְׁאִיר הַבָּרָד׃ (יד) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ

תרגום אונקלוס

קְדָם בְּרִדָּ וּבָר בְּרִדָּ יַת נִסִּין דִּי עֲבַדִית בְּמִצְרַיִם וַיַּת אָתְוָתַי דִּי שַׁוִּיתִי
בְּהוֹן וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ (ג) וְעָל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לוֹת פַּרְעֹה וַאֲמָרוּ לֵיהּ
כְּדֵנָן אָמַר יְיָ אֱלָהָא דְיְהוּדָאֵי עַד אִימָתַי מְסָרֵב אַתְּ לְאִתְכַּנָּעָא מִן קֳדָמַי
שַׁלַּח עַמִּי וְיִסְלְחוּן קֳדָמַי׃ (ד) אֲרֵי אִם מְסָרֵב אַתְּ לְשַׁלְּחָא יַת עַמִּי
הָא אֲנָא מַיְתֵי מְחַר נוּבָא בְּתְחוּמָךְ׃ (ה) וַיְחַפֵּי יַת עֵין שְׁמֵשָׁא דְּאַרְעָא
לָא יְכוּל לְמֶחֱזֵי יַת אַרְעָא וַיֵּכוּל יַת שְׁאָר שֵׁיזְבְּתָא דְּאִשְׁתְּאֲרַת לְכוֹן
מִן בָּרְדָּא וַיֵּכוּל יַת כָּל אִילָנָא דְּאַצְמַח לְכוֹן מִן חַקְלָא׃ (ו) וְיִתְמְלוּן
בָּתָּךְ וּבָתֵּי כָל עַבְדָּךְ וּבָתֵּי כָל מִצְרָאֵי דִּי לָא חֲזוֹ אֲבָהָתָךְ וְאֲבָהַת
אֲבָהָתָךְ מְיוֹם מֶהֱוֵיהוֹן עַל אַרְעָא עַד יוֹמָא הָדֵין וְאִתְפְּנֵי וּנְפַק מִלְּוָת
פַּרְעֹה׃ (ז) וַאֲמָרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה לֵיהּ עַד אִימָתַי יְהֵי דֵּין לָנָא לְתַקְלָא

שַׁלַּח יַת גֻּבְרַיָּא וְיִסְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲהוֹן הַעַד כְּעַן לָא יְדַעְתְּ אֲרֵי
אֲבֵדַת מִצְרָיִם׃ (ח) וְאִתְּתֻב יַת מֹשֶׁה וְיַת אַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמַר לְהוֹן
אִזִילוּ פְּלַחוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן מַן וַמַּן אִזְלִין׃ (ט) וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוּלְמָנָא
וּבְסִבְּנָא נִזִּיל בְּבִנָּנָא וּבְבִנְתָּנָא בְּעָנְנָא וּבְתוֹרְנָא נִזִּיל אֲרֵי חַגָּא קֳדָם
יְיָ לָנָא׃ (י) וַאֲמַר לְהוֹן יְהֵי כֵן מֵימְרָא דְיְיָ בְּסַעֲדְכוֹן כַּד אֲשַׁלַּח יַתְכוֹן
וַיַּת טַפְּלְכוֹן חֲזוֹ אֲרֵי בִישָׁא דְּאַתּוּן סְבִרִין לְמֶעְבַּד לְקֳבֵיל אַפֵּיכוֹן
לְאַסְתְּרָא׃ (יא) לָא כֵן אִזִילוּ כְּעַן גֻּבְרַיָּא וּפְלַחוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי יָתָהּ
אַתּוּן בָּעֵן וְתָרִיךְ מִלְּוָת אַפֵּי פַרְעֹה׃ (יב) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים
יְדָךְ עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וַיִּתֵּי גֻּבָא וְיִסַּק עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְיֵכוּל יַת
כָּל עִשְׂבָּא דְּאַרְעָא יַת כָּל דִּי אִשְׁתְּאַר בַּרְדָּא׃ (יג) וְאָרִים מֹשֶׁה יַת

רש"י

אני: (ג) התעללתי. שהקדוש ברוך הוא התעלל בהם [מגילה ל"ו ע"ב] שאומר במלכים ואין לשון פועל והתעללות שאם כן היה לו לכתוב עוללתי כמו ועוולל לעני [איכה ג'] - כאשר עוללת לי. אשר עוולל לי: (ד) לענות. כשהלחיצו לאחלצעה ושוא מנגדת עני אלחת לשון עני ושפל ועפעי: (ה) אשר בין השדה. את עדשים ואת הכרשנים. לשון אחר ולכון קלילה דבר: (ו) ומלאו. הבתים מלאים מן הארבה: (ז) עד מתי. עד מתי יהיה לנו לפח ומוקש: (ח) ויושב. סנהדרין ע"ר פליג שמעון לפרישים לוקים אל פרעה: (י) כאשר אשלח אתכם ונוער. (אף כי אשלח עם הלוים כאשר אמרתם): ראו כי רעה נגד פניכם. כאבנוטו. ומגדרם מגדם ומוכן אחר יום שמונה רעה אמר לשם פרעה ראוה אני מחשבתיכם

(23)

שני: לחוש לכבוד עולה לקראתכם בגדר וחוץ סיגון דם וסרינה וכסחטאו ישכחל בעגל ובקם הקב"ה להרגם אמר משה בתפילתו לשם יאמרו ונגרים ולאמר בגרעה הוציאם א מיה. שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם ויגר ויכחש ס' על הרעה ומפר את סדר. לדם מילה שמל יהושע אותם: ראו שבאמר שיום גמלתי את ערלתם ונגרים מעליכם [יהושע ה'] שהיו חוזרים לכם דם אמו רואין עלכם בגדר: (יא) לא כן. כאשר אמרתם להולך שכף עמכם הלא לכו הגברים וענדו את ה': כי אותה אתם מבקשים. (אותה ענודה) נקבתם עד שלא נגזרה לאלהינו ואין דרך הקם לזנות: ויגרש אותם. שבי זה לשון קלל. ולא פירש מי המגרש: (יב) נטה. נטיל עצת הארבה: (יג) ורוח קדים. רוח מזרחית נשא את הארבה: לפי שנא

עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים
בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה הַבֹּקֶר
הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה׃
(יא) וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח
בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־
הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן׃
(יב) וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ
הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת
כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־
נוֹתַר כָּל־יָרֹק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (יג) וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם׃ (יד) וְעַתָּה שָׂא נָא חַטָּאתִי
אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר
מֵעָלַי רַק אֶת הַמָּוֶת הַזֶּה׃ (טו) וַיֵּצֵא מֵעִם
פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃ (טז) וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה
רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה
וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה סוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד
בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם׃ (כ) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־
לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ
(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־
הַשָּׁמַיִם וִיהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיָמֵשׁ
חֹשֶׁךְ׃ (כב) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם
וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ (כג) לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו
וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים
וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם׃
שלישי (כד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם
יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ עִמָּכֶם׃ (כה) וַיֹּאמֶר

תרגום אונקלוס

חוּטְרֵיהּ עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וַיְיָ דַּבַּר רוּחַ קִידוּמָא בְּאַרְעָא כָּל יוֹמָא
הַהוּא וְכָל לֵילְיָא צַפְרָא הֲוָה וְרוּחַ קִידוּמָא נָטַל יַת גּוּבָא׃ (יא) וְסַלִּיק
גּוּבָא עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּשְׁרָא בְּכֹל תְּחוּם מִצְרַיִם תַּקִּיף לַחֲדָא
קֳדָמוֹהִי לָא הֲוָה כַּן גּוּבָא דְכוֹתֵיהּ וּבַתְרוֹהִי לָא יְהֵי כַּן׃ (טו) וַחֲפָא
יַת עֵין שְׁמֶשָׁא דְכָל אַרְעָא וַחֲשׁוֹכַת אַרְעָא וַאֲכַל יַת כָּל עֲשָׂבָא
דְאַרְעָא וְיַת כָּל פֵּירֵי אִילָנָא די אִשְׁתְּאַר בַּרְדָא וְלָא אִישְׁתְּאַר כָּל יְרוֹק
בְּאִילָנָא וּבְעֻשְׂבָא דְחַקְלָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ (טז) וְאוֹחִי פַרְעֹה
לְמִיקְרֵי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר חָבֵית קֳדָם יְיָ אֱלָהְכוֹן וּלְכוֹן׃ (יז) וּכְעַן
שְׁבוֹק כְּעַן חוֹבִי בְּרַם זִימְנָא חָדָא וְצַלּוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהְכוֹן וַיַעְדֵי מִנִּי
לְחוֹד יַת מוֹתָא הָדֵין׃ (יח) וּנְפַק מִלְּוַת פַּרְעֹה וְצַלִּי קֳדָם יְיָ׃ (יט) וְהַסֵּךְ

רש"י

כנגדו שמלרים נדרומית מערבית היתה כמו שמפורש בענקוס אחר
(יד) ואחריו לא יהיה כן. ואותו שהיה בימי יואל שנאמר למעוכו לא נהיה
עוד הענולם [יואל ג'] למדנו שהיה כבד מאד עשה (כי מלא ואלו היה) ע"י
מיגין הרבה שהיו יחד אחרבה ילך חבילו גזה אחר מלא מלא מלא מלא [כ"צ
רא"ם ע"ש] וכמוהו לא היה ולא יהיה: (טו) כל ירק. עלה ירוק ומלדו"רא
בלע"ז (דאז גרינע: קרייטער, פפלאנצען חורד בגעמעלע. אין איסרעם גרינען
לוסטאלנדע): (טו) רוח ים. רוח מערבי: ים סוף. לשון חלי ים היה סוף
היה ונקלתו בנערב כנגד כל רוח דרומית דגם בתורה כל אחרת שלא נפיכך
רוח ים תקעו לאחרבה ביום סוף כנגדו: וקרא לו לעניין תפוזין שהוא
פונה לגד ומזרח שנאמר ים סוף ועד ים פלשתים ומזרח לומערב ים
פלשתים נמערב הים שנאמר פלשתים ובני חבל הים גוי כרתים [נפתח
ג']: לא נשאר אחרבה אחד. לף המלוחים מעלה עמהם [ס"ר] : (כ"א) ויעמ
חשך. ויתמיך עליהם חשך. יותר מהמכו של לילה ומשך של לילה יאמים
ויתמיך עוד: ויעמ. כמו ויעמוד ים לנו חיבות אחרבה אסרות אל"ף לפי

(יד) ואחריו לא יהיה כן. ואותו שהיה בימי יואל שנאמר למעוכו לא נהיה
עוד הענולם [יואל ג'] למדנו שהיה כבד מאד עשה (כי מלא ואלו היה) ע"י
מיגין הרבה שהיו יחד אחרבה ילך חבילו גזה אחר מלא מלא מלא מלא [כ"צ
רא"ם ע"ש] וכמוהו לא היה ולא יהיה: (טו) כל ירק. עלה ירוק ומלדו"רא
בלע"ז (דאז גרינע: קרייטער, פפלאנצען חורד בגעמעלע. אין איסרעם גרינען
לוסטאלנדע): (טו) רוח ים. רוח מערבי: ים סוף. לשון חלי ים היה סוף
היה ונקלתו בנערב כנגד כל רוח דרומית דגם בתורה כל אחרת שלא נפיכך
רוח ים תקעו לאחרבה ביום סוף כנגדו: וקרא לו לעניין תפוזין שהוא
פונה לגד ומזרח שנאמר ים סוף ועד ים פלשתים ומזרח לומערב ים
פלשתים נמערב הים שנאמר פלשתים ובני חבל הים גוי כרתים [נפתח
ג']: לא נשאר אחרבה אחד. לף המלוחים מעלה עמהם [ס"ר] : (כ"א) ויעמ
חשך. ויתמיך עליהם חשך. יותר מהמכו של לילה ומשך של לילה יאמים
ויתמיך עוד: ויעמ. כמו ויעמוד ים לנו חיבות אחרבה אסרות אל"ף לפי

שאין סברת הא"לף נכרת ל"ל אין הכחוב מקפיד על אסרות כגון לא יאכל
מם ערלי [ומכילתא י"ג] כמו לא יאכל לא יטה אחלו וכן אחזרני חיל כמו
לאחזלני [סנהדרין ג' כ"ב]. ואונקלוס תרגם לפי הסדר כמו לא עמוד נחר
דיעדו קבל לילה כשיגיע סמוך לאור היום. אבל אין הדבור מיוסב על הוי"ו
של ויעמ [illegible] כתוב לאחר ויסי חשך. ומדרש אגדה פותרו לשון ומשם
נלסרים שהיה לפול ומכופל ועוד עד שהיה בו ענמ: (כג) שלשת ימים.
שלשם של ימים: מרבלי"ן בלע"ז (דיא דרייתייט, אין געדריטטעמעס. ד.
ה. אחרים דרייא איינהייטען בעטטעהענד), וכן בנעת ימים בכל מקום
שטיי"נאה של ימים, (אוים זיבען איינהייטען קעטטעהענד, דיא אבגלאבל
זיבענן) ואם אחר אפלה שלשת ימים. חשך של אופל שלא יראו איש את אחיו
אותן ג' ימים [ס"ר]. ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא
קמו איש מתחתיו. עומד אין יכול ליסע ויושב אין יכול לעמוד לגמרה הגיע
עליהם חשך בהיר בישראל נאותו הדור רשעים ולא היו רוצים שלא ויהו
נשלמת ימי אפילה כדי שלא ירחו מלריים נמפלחם ויאמרו אף הם לוקים

מִשֶּׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת
וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ (כו) וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ
עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח
לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע
מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה׃
(כז) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלְּחָם׃ (כח) וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ מֵעָלַי
הִשָּׁמֶר לְךָ אַל־תֹּסֵף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם
רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת׃ (כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן
דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ׃ פ
יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע
אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־
כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלֶה גָּרֵשׁ
יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה׃ (ב) דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי
הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ | מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה

מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב׃ (ג) וַיִּתֶּן
יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם גַּם |
הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם׃ ס רביעי
(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֹת
הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם׃ (ה) וּמֵת
כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה
הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר
אַחַר הָרֵחָיִם וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה׃ (ו) וְהָיְתָה
צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר
כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף׃
(ז) וּלְכֹל | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ
לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר
יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃ (ח) וְיָרְדוּ
כָל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי לֵאמֹר

תרגום אונקלוס

קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא׃ (כו) וְאַף בְּעִירָנָא יֵזִיל עִמָּנָא לָא נִשְׁאַר מִנֵּיהּ מִדְּעַם
אֲרֵי מִנֵּיהּ אֲנַחְנָא נַסְבִּין לְמִפְלַח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וַאֲנַחְנָא לֵית אֲנַחְנָא
יְדָעִין מָה נִפְלַח קֳדָם יְיָ עַד מֵיתְנָא לְתַמָּן׃ (כז) וְתַקִּיף יְיָ יַת לִבָּא
דְּפַרְעֹה וְלָא אֲבָה לְשַׁלְחוּתְהוֹן׃ (כח) וַאֲמַר לֵיהּ פַּרְעֹה אִיזֵיל מִעֲלָנִי
אִשְׁתַּמַּר לָךְ לָא תּוֹסִיף לְמֶחֱזֵי אַפִּי אֲרֵי בְּיוֹמָא דְּתֵיחֵי אַפִּי תְּמוּת׃
(כט) וַאֲמַר מֹשֶׁה יָאוּת מַלֵּילְתָּא לָא אוֹסִיף עוֹד לְמֶחֱזֵי אַפָּךְ׃
יא (א) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מַכְתָּשׁ חַד אֵיתִי עַל פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם
בָּתַר כֵּן יְשַׁלַּח יַתְכוֹן מִכָּא כְּשַׁלְּחוּתֵיהּ תָּרְכָא יְתָרִיךְ
יַתְכוֹן מִכָּא׃ (ב) מַלֵּיל כְּעַן קֳדָם עַמָּא וְיִשְׁאֲלוּן גְּבַר מִן חַבְרֵיהּ וְאִתְּתָא

רש"י

כמונו. ועוד שחפצו ישראל ורצו את כליסם וכסיליהו וסיו עושלים ומכן וסיו לוומרים לון בידיכו כלום לומר־לו מני רציתי בניתך ונמקום פלוני הוא [כ"ר ר"ם]: (כד) יוצ. שהא מוצנ בוקעוני: (כה) גם אתה תתן. לא דייך שמקנינו ילך עימנו אלא גם אתה תתן: (כו) פרסה. פלגה רגל פלגנ"ת בלע"ז: (דיא פוסזאהלנ): לא נדע מה נעבוד. כמה מכנך הענודה שאנו יכולו יותר ומשה שים בידינו: (כט) כן דברת. יפה דברת ונמומנו דברת אמת אלא אוסיף עוד ראות פניך [ס"ר]:

יא (א) כלה. נמירה כלה כליל בולכם ישלח: (ב) דבר נא. אין נא אלא לבון בקשה בנקשה ומלה הזהירם על כך שלא יאמר אומו לדיק מגרשם ועבדום ועבר אותם קייס בהם ואחרי כן ילאו ברכוש גדול לא ק"ם בהם [ברכות ג']: (ד) ויאמר משה כה אמר ה'. נשמדו לפני פרעה נאמר לו נבואה זו בסדר המלה ונלפניו לא הוסיף ראות פנו: בחצות הלילה. כשהגיע הלילו כחצו' כמו כעלות מחרות אפס בלו זהו פשוטו ליסנו עכ מפני שאין קלות שם דבר של חיי. ורבותינו דרשו כמו בחצות הלילה ואמרו

שאמר משה בחצות דומשמע שמוך לו אז לפניו אז לאחריו ולא אמר בחצות שמא שעמו אמצעיו פרעה ויאמרו משה בדאי הוא. אבל הקדוש ברוך הוא יודע עתיד מראש ולא יאמרו. בחצות [ברכות ד']: (ה) (עד בכור השבי. לשם לקו השבויים כדי שלא יאמרו. ירחמם תבעה עלבונם והגיאה פורענות על הגרים: ובכור הפעם עד בסוף הספרה. כל הפמוחים ובכור פרעה וחסויים ובכור הספרה הוא בכלל. ולמה אקו בני הספרה אלא בני הפמעבדים בהם ומחמים בגרמם: וכל בכור בהמה. כפי שיהיו עובדין להם. כמהקנ"ה בפרע מן אלוהיהם בפרע ואלהיהם [ומכילתא]: (ז) לא יחרץ כלב לשונו. לומר אני שהוא לשון שבן לא שבן וכן לא חרץ לבני ישראל לאיש אם לשונו [יומא ע"ו] לא שבן אלא [ספרי] [בוחלו כ"] ה'. תשתנו. לומרנ חרון שנון [ומעיה מ"ח] ונחשנות חרון [ומלי כ"ח] אלה חריף ושנון ויד חרוצים תעשיר [שם י"] חריפים מוחדים שנונים: אשר יפלה. יבדיל: (ח) וירדו כל עבדיך. אלה כבוד למלכות שהרי נשוף יד פרעה בעצמו אליו בלילה ואמר קומו ולאו מחוך עמי ולא אמר לו ומשה מתחילה וירדת אלי והשתחוית לי [זבחים ק"ג]:

אֹכֶל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל
מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ (טז) וּבַיּוֹם
הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־
יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נָפֶשׁ
הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃ (יז) וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם
חֻקַּת עוֹלָם׃ (יח) בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם
הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב׃ (יט) שִׁבְעַת
יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי | כָּל־

אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃
(כ) כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכָל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃ פ חמישי
(כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְשְׁכוּ וְקַחוּ לָכֶם צֹאן
לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח׃ (כב) וּלְקַחְתֶּם
אֶגֹּדַת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף
וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי
הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא
תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר׃
(כג) וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה
אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת

תרגום אונקלוס

תִּיכְלוּן בְּרַם בְּיוֹמָא קַדְמָאָה תְּבַטְּלוּן חֲמִירָא מִבָּתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוּל חֲמִיעָא וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קַדְמָאָה עַד יוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃ (טז) וּבְיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עִבִידָא לָא יִתְעֲבִיד בְּהוֹן בְּרַם מַה דִּי מִתְאֲכֵל לְכָל נַפְשׁ הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי יִתְעֲבִיד לְכוֹן׃ (יז) וְתִטְּרוּן יָת פַּטִּירָא אֲרֵי בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיקִית יָת חֵילֵיכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְתִטְּרוּן יָת יוֹמָא הָדֵין לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלַם׃ (יח) בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעָה עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא תִּיכְלוּן פַּטִּירָא עַד יוֹמָא חַד וְעַסְרִין לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא׃ (יט) שַׁבְעַת יוֹמִין חֲמִירָא לָא יִשְׁתְּכַח בְּבָתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוּל מַחְמַעָא וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִכְּנִישְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בְּגִיּוֹרָיָא וּבְיַצִּיבָא דְאַרְעָא׃ (כ) כָּל מַחְמַעָא לָא תִּיכְלוּן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא׃ (כא) וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן גְּנִדוּ וְסָבוּ לְכוֹן מִן בְּנֵי עָנָא לְזַרְעֲיָתְכוֹן וְכוּסוּ פִּסְחָא׃ (כב) וְתִסְּבוּן אֵיסָרַת אֵזוֹבָא וְתִטְבְּלוּן בְּדַמָא דִי בְמָנָא וְתַדְּיוּן לְשַׁקְפָא וּלְתַרְתֵּין סַפָּיָא מִן דְּמָא דִי בְמָנָא וְאַתּוּן לָא תִּסְקוּן אֱנָשׁ מִתְּרַע בֵּיתֵהּ עַד צַפְרָא׃ (כג) וְיִתְגְּלֵי יְיָ לְמִמְחֵי יָת מִצְרָאי וְיֶחֱזֵי יָת דְּמָא עַל שַׁקְפָא וְעַל תְּרֵין סַפָּיָא וְיַחוּס יְיָ עַל תַּרְעָא וְלָא יִשְׁבּוֹק

רש"י

רסות לף סמי רסות יכול לף לילה הראשון רסות ת"ל בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה [פסחים ק"ד]: לך ביום הראשון תסביתו מאור. מצ"יט וקרוי ראשון לפי סדוה לפני הסבעה ומצינו מוקדם קרוי ראשון פעו הראשון אדם חולד [איוב ט"ו] הלפני אדם נולדת או איזו אלה ראשון אל ת"ל לא תסחט על חמץ לא תסחט הפסח ועדיין חמץ קיים [מכילתא]: הנפש הזאת. כשהיא בנפשה ובדעתה פרט לאנוס ומשבאל שוגג לפי הכרת מיסראל ותלך לה לעם אחר ת"ל במקום אחר מלפני נכל מקום מסות רשותי: (יז) מקרא קדש. מקרא סם דבר קרא אותו קדש לאכילה ושתיה וכבוה [מכילתא]: לא יעשה בהם. אפילו ע"י אחרים: אוה לבדו. (יכול אף לגוים ת"ל הוא לבדו יעשה לכם ולא לגוים) הוא ולא מכשיריו שאפסר לעשותן מעי"ט: לכל נפש. אפי' לבהמה יכול אף לבכרים ת"ל אך [בילה כ"ח ב"ר]: (יז) ושמרתם את המצות. אלא יצאו לידי חמוץ מכלן אמרו תפח תלעום בטון רבי יאסיה אומר אל. תני קדרא את המצות אלא את המצוות כדרך שאין מחמיצין את המצות כך אין מחמיצין את המצות אלא אם כאה לידך עשה אותה מיד: ושמרתם את היום הזה. מוצאתה: לדורותיכם חקת עולם. לפי שלא נאמר דורות וחקות על המלאכה אלא על החגיגה לכך חזר ושנאו כאן שלא תאמר אזהרת כל מלאכה לא יעשה לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור: (יח) עד יום האחד ועשרים. לומר שאמר והנא בבר נאמר שבעת ימים לפי שנאמר ימים לילות מנין ת"ל עד יום האחד וכו':

(יט) לא ימצא בבתיכם. ענין לגבולין ת"ל בכל גבולך. מה ת"ל בבתיכם מה בתיכם דרשותך אף גבולך שברשותך יצא חמצו של נכרי שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות: כי כל אוכל מחמצת. לעבוה כרת על השאור וחלה בבר עבה על החמץ אלא שלא תאמר הנה לאחרי לאכילה עבה עליו שאור אחרי אחרי לאכילה לא יעבה עליו אם עבה על השאור ולא עבה על החמץ הייתי אומר שאור שהוא מחמץ אחרים עבה עליו חמץ שאינו מחמץ אחרים לא יעבה עליו לכך נאמרו שניהם [מכילתא]: פגר גבאזרה הלאן. לפי שהגם נעשה לישראל הוצרך לרבות את הגרים: (כ) ומחמצת לא תאכלו. אחרי אכילת שאור: כל מחמצת. להביא את תערובתו: בכל מושבותיכם תאכלו מצות. הם מה בלבד שהיה אחרים לאוכל בכל מושבותיכם פרט לחמצה שני ותבואה חדשה [מכילתא ע"ם]. ושאינם אחרים לאכל בכל מושבות אבל מושבות אבל בירושלים: (כא) ומשכו. מי שיש לו צאן יחקו: יקחו. מי שאין לו יקח מן המשוך: למשפחותיכם. שה לבית אבות: (כב) אגדת. מין יקר כמו כפות כסף [מגילה ב' י"ב]: מן הדם אשר בסף. בכלי שלא תאמר מגילה אחת לשלם הוחמות לכך נאמר עוד אשר בסף ובתחתא כל בתיבה ובמיבה מן הדם אשר בסף על כל הגעה מגילה: ואתם לא תצאו וגו'. מגיד שאחר שנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע [מכילתא] ובגילה רשות למחבלים הוא שנא' בו תרגומו של מיתו יעבר

וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית
לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם לִנְגֹף׃ (כא) וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחֹק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־
עוֹלָם׃ (כב) וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃ (כג) וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ
אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם׃
(כד) וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר
פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ
אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם
וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ (כה) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן
עָשׂוּ׃ ס (כו) וַיְהִי | בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
יְהוָה הִכָּה כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר
בְּהֵמָה׃ (ז) וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־
עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה
בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת׃
(ח) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר
קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּדְבַרְכֶם׃
(ט) גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי׃
(י) וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר
לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים׃
(יא) וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ
מִשְּׁאֵרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם עַל־שִׁכְמָם׃

תרגום אונקלוס

מחבלא למיעל לבתיכון למימחי׃ (כא) ותטרון ית פתגמא הדין לקיים
לך ולבנך עד עלמא׃ (כב) ויהי ארי תיעלון לארעא די יהיב יי לכון כמא
די מליל ותטרון ית פולחנא הדין׃ (כג) ויהי ארי ייתמרון לכון בניכון
מא פולחנא הדין לכון׃ (כד) ותימרון דבח חיס הוא קדם יי די חס על
בתי בני ישראל במצרים כד מחא ית מצראי וית בתנא שיזיב וכרע
עמא וסגידו׃ (כה) ואזלו ועבדו בני ישראל כמא די פקיד יי ית משה
ואהרן כן עבדו׃ (כו) והוה בפלגות ליליא יי קטל כל בוכרא בארעא
דמצרים מבוכרא דפרעה דיתיב למיתב על כורסי מלכותיה עד בוכרא
דשביא די בבית אסירי וכל בוכרא דבעירא׃ (ז) וקם פרעה בליליא
הוא וכל עבדוהי וכל מצראי והות צוחתא רבתא במצרים ארי לית
בית די לא הוה תמן מיתא׃ (ח) וקרא למשה ולאהרן בליליא
ואמר קומו פוקו מגו עמי אף אתון אף בני ישראל ואיזילו סלחו
קדם יי כמא דחייתון אמרין׃ (ט) אף ענכון אף תורכון דברו כמא
די מלילתון ואיזילו וצלו אף עלי׃ (י) ותקיפו מצראי על עמא
לאזחאה לשלחותהון מן ארעא ארי אמרו כולנא מייתין׃ (יא) ונטל
עמא ית לישיהון עד לא חמא מותר אצותהון צריר בלבשיהון על

רש"י

[מחבלים ק"ד]: (כג) ופסח. ומחל. ו"ל חלב: ולא יתן. המשחית. ולא יתן
לו היכולת לגלח כמו ולא נתנו אלסים לחרב עמדי [נחמיה ב"ח]:
(כה) והיה כי תבואו. חלק הכתוב עצום הוא ביאתם לארץ ולא נתחייבו
(כה) והיה כי תבואו. חלק הכתוב עצום הוא ביאתם לארץ ולא נתחייבו
מאדיר חלק פסח לחד שיעור בפסח המצות על פי הדבור: בחשר דבר.
ושיכן דבר הבטחתי אתכם על ארץ וגו' [שמות ו']: (כז) ויקד העם. על
נסיות הגאולה וביאת הארץ ונשורת הנגעים שיהיו לחסר: (כח) וילכו ויעשו
בני ישראל. וכי כבר עשו והלא עוד לחם אלא מכיון שקבלו עליהם
מצוה עליהם לאילו עשו [מכילתא]: וילכו ויעשו. אף הסליכם עמה הכתוב
ביתן. בכל לחלבם הבלר לעשיה: כאשר נוסף ה' את משה ואהרן. לחגיד
בנאמן של ישראל שלא הפילו דבר מכל המות המה ואהרן ומשה. כן עשו אף
מסרו לו ישראל שלא הפילו דבר מכל המות המה ואהרן ומשה. כן עשו אף
ואהרן כן עשו: (כט) וה'. כל מקום פגע ה' הוא ובית דינו שהוא"
לשון חוספת הוא כמו פגעני רפגעני: הכה כל בכור. אף על בכורה אף הכה
והוא נאמרים: מבכור פרעה. אף פרעה בכור היה ונשתייר מן הבכורות
ועכיר הוא לוחל בעבור זאת העמדתיך: עד בכור השבי. שהיו שומרין לאיש
שלא יברחו ועול שלא יאמרו ירחתו הגיאת הפורענות ובכור הבפחה
בכלל היה שהרי הנה מן הפחות שבכלן עד הפחות ובכור הבפחה
[מכילתא]: (ל) ויקם פרעה. ממעטו: לילה. ולא כדרך הולכים בשלם
שמוש ביום: הוא. תחילה ואח"כ עבדיו. ללמד שהיה הוא מחזר על בתי עבדיו
ומעמידן: כי אין בית אשר אין שם מת. יש שם בכור אין שם בכור מת
גדול שבנתה שגדול שבנתה קרוי בכור שבכל' אף אני בכור אתבהו [מחבלים
ר"ע]. לבר אחר מלריות ומזנות תחת בעליהן ויולדות מרווקים פגויים ושיו
לשם בכורות הרבה פעמים ה' לאשה אחת וכל אחד בכור לאביו: (לא) ויקרא
למשה ולאהרן ליל. מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר ומועק סיבן משה
מרוי סיבן אשרן שרוי: גם אתם. הגברים: גם בני ישראל. שקף: ולכו עבדו
כדברכם. שכל כתו שאמרתם ולא שלחתיכם אני בטל לא אשלח בעל מי
ומי שחולכים בעל לאנכם ונקרכם יבו גם לאנכם גם נקרכם קחו. מסו
כאשר דברתם גם אתה חתן ניחנו זבחים ועולות: (לב) קחו. אשר דברתם
ובכתם גם אותי. שתבלנו עלי שלא אמות אתי בכור [מכילתא]: (לג) כלנו
מתים. אמרו לא כגזרת אלה הוא שאמר אמר ומת כל בכור אים ואלו אף הפשועים
מתים ה' אי' בנים אחד [מכילתא]: (לד) טרם יחמץ. המצריים לא הניחום
לפתות כדי חמוץ. משארותם. שיהי עגה ומרור [מכילתא]: על שכמם. אף
על פי שנהמות הרבה סולינו עמהם מחבנים היו את המצות [מכילתא]:

וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה
וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב
וּשְׂמָלֹת: (לו) וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי
מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם: פ
(לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה
כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד
מִטָּף: (לח) וְגַם־עֶרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן
וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד: (לט) וַיֹּאפוּ אֶת־
הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת
כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ
לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:
(מ) וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ
בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה: (מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ
כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (מב) לֵיל
שִׁמֻּרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה שִׁמֻּרִים
לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: פ
(מג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת
חֻקַּת הַפָּסַח כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ:
(מד) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת־כֶּסֶף וּמַלְתָּה
אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ: (מה) תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־
יֹאכַל בּוֹ: (מו) בַּבַּיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא
מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא
תִשְׁבְּרוּ־בוֹ: (מז) כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ

תרגום אונקלוס

כְּתַסִּיהוֹן: (לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבַדוּ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה וּשְׁאֵילוּ מִמִּצְרָאֵי
מָנִין דְּכַסְפָּ וּמָנִין דְּדַהֲבָ וּלְבוּשִׁין: (לו) וְיְיָ יְהַב יָת עַמָּא לְרַחֲמוּן בְּעֵינֵי
מִצְרָאֵי וְאַשְׁאִילוּהִין וְרוֹקִנוּ יָת מִצְרָאֵי: (לז) וּנְטַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס
לְסֻכּוֹת כְּשִׁית מְאָה אַלְפִין גֻּבְרָא דְּרַגְלָאָה בַּר מִטַּפְּלָא: (לח) וְאַף
מִעְרְבָּרְאִין סַגִּיאִין סְלִקוּ עִמְּהוֹן וְעָנָא וְתוֹרֵי בְּעִירָא תַּקִּיף לַחֲדָא: (לט) וַאֲפוּ
יָת לִישָׁא דִּי אַפִּיקוּ מִמִּצְרַיִם גְּרִיצִין פַּטִּירִין אֲרֵי לָא חֲמַע אֲרֵי אִתְרְכוּ
מִמִּצְרַיִם וְלָא יְכִילוּ לְאִתְעַבְּבָא וְאַף זְוָדִין לָא עֲבַדוּ לְהוֹן: (מ) וּמוֹתַב

(לה) כדבר משה. שאומר להם במצרים וישאלו איש מרעהו: ושמלות. לף הן היו הטובות להם מן הכלכף ומן הזהב ומהעלומר בפסוק הסוף [מכילתא]: (לז) וישאילום. לף מה שלא היו שואלים והם היו נותנים להם אחה אומר אחד טוב ג' ולך: ויצלו. כתרגומו ורוקינו: (לז) מרעמסס. סכתה. ק"ך מיל היו ונאו שם לכי שעם שנא' וחבא אחכם על כנפי נשרים: הגברים. הנן כ' ומעלה: (לח) ערב רב. תערובת אומות של גרים: (לט) עגות מצות. חרים של מלה בלא שאין קרוי מנה: וגם לדם לא עשו להם. לדרך הנידד שבאן של ישראל שלא אמרו היאך בלא לחמדנו בלא לדם שלא אחיינו ואבלנו [מכילתא] הוא שמפורש בקבלה זכרתי לך חסד נעוריך אחבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה [ירמיה ב'] מה שכר מעשרם אחריו קדם ישראל לה' ונו': (מ) אשר ישבו במצרים. אזר בחר מיסיגות מיסבו גרים בחרן לא להם: שלשים שנה וארבע מאות שנה. בין הכל ומשנולד יצחק עד שעמדו היו ת' משחיה זרע לחבשים ותקיים כי גר יהיה זרעך ושלשים שנה הוו מאבנגזרת גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק. וא"ל נאמר בחרן עגלים לנדה בסרי קרח מן הנחלים עם יעקב היה לא ואחזו כל שרחיו וכל שנות עמדם בנו ומהונים של מנה לא תמלאם כלי בב. בריתן המלה בנים היו לקחת עד שלא ירד למצרים ובראם משלה מעבד נגלים בשנות קחת ובראם ומנים של מנה נגלעים שנות בראם הרי שלא תמלא אדנע מאות לגיאת מגלים ומחזקתן לומר על כרחך אלף שאר מיסיגות נקראו נדות ואפי' בחברון כענין שנא' אשר גר שם לבראם ויצחק ואומר את חרן מגוליאם אשר גרו שם לפיכך אתה צריך לומר כי גם אחיו זרעך משה'

(30)

(מא) ויהי מקץ. כמתמנה ח' שנה מעמוד ילחק אחמנא עגיאתן נמלרים עד יגיאתן כ"י וזה אחד מן הדברים שמנו חזקיה לחנני המלך: (מא) ויהי מקץ שלשים שנה וגו'. נלקי בעלם שיום חזק. מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום להרף עין בשביל ו' גיסן נאו מלאכי המרת אלל אברהם לבשרו בע"ו בגיסן נולד יצחק בע"ו בגיסן נגזרה גזירת בין הבתרים [מכילתא]: (מב) ליל שמורים. שהיה שמור ומלאם לו נאום המצחאו להוציאם ולהקן מלרים: הוא הלילה הזה. אם שבילה שאומר לאברהם בלילה הזה לא נאחר אם. הוא הלילה הזה אם. מגיד

אֹתוֹ׃ (מח) וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח
לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָּל־זָכָר וְאָז יִקְרַב
לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל
לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ (מט) תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה
לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃ (נ) וַיַּעֲשׂוּ כָּל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ׃ ס (נא) וַיְהִי בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם׃ פ שביעי
יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃
(ב) קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם
בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא׃
(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם
הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים
כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא
יֵאָכֵל חָמֵץ׃ (ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ
הָאָבִיב׃ (ה) וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לְךָ אֶרֶץ זָבַת
חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת
בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה׃ (ו) שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה׃ (ז) מַצּוֹת יֵאָכֵל
אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ
וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃
(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר
בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃
(ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין
עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי

תרגום אונקלוס

לָא תִּסְקוּן מִן בֵּיתָא מִן בִּסְרָא לְבָרָא וְגַרְמָא לָא תִּתְבְּרוּן בֵּיהּ׃ (מז) כָּל
כְּנִישְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יַעְבְּדוּן יָתֵיהּ׃ (מח) וְאֲרֵי יִתְגַּיֵּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא וְיַעְבֵּד
פִּסְחָא קֳדָם יְיָ יִגְזַר לֵיהּ כָּל דְּכוּרָא וּבְכֵן יִקְרַב לְמַעְבְּדֵיהּ וִיהֵי כְּיַצִּירָא
דְאַרְעָא וְכָל עָרֵלָא לָא יֵיכוֹל בֵּיהּ׃ (מט) אוֹרַיְתָא חָדָא תְּהֵי לְיַצִּירָא
וּלְגִיּוֹרָא דְּאִתְגַּיַּר בֵּינֵיכוֹן׃ (נ) וְעַבְדּוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִי פַקִּיד
יְיָ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ׃ (נא) וַהֲוָה בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיק יְיָ
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן׃
יג (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ (ב) אַקְדִּישׁ קֳדָמַי כָּל בּוּכְרָא פְּתַח
כָּל וַלְדָּא בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֲנָשָׁא וּבְבְעִירָא דִּילִי הוּא׃ (ג) וַאֲמַר

רש״י

בעלם לין עליו כזית בשר או עוד לין בו מעוט שנרת שבת׳. (מח) כל עדת
ישראל יעשו אותו. לומר לפי מסורת חומר בפסח מולים שה לבית אבו׳
אבל יעשו לומספות יכול אף פסח דורות׳ כן תיל כל עדת ישראל יעשו
אבל׳ עליו לומספות יכול אף פסח דורות׳ כן תיל כל עדת ישראל יעשו
אותו׳: (מח) ועשה פסח. יכול כל שמתגייר. יעשה פסח מיד תלמוד לומר

יָד חֲזָקָה הוֹצִיאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃
(י) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ
מִיָּמִים יָמִימָה׃ פ
(יא) וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ
וּנְתָנָהּ לָךְ׃ (יב) וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־
רָחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר
יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה׃ (יג) וְכָל־פֶּטֶר
חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃
מפטיר (יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר
לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃
(טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ
וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן
אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים
וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃ (טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־
יָדְךָ וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ ס ס ס
(יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם וְלֹא־נָחָם
אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא
כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם
מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיְמָה׃ (יח) וַיַּסֵּב אֱלֹהִים
אֶת הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים
עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (יט) וַיִּקַּח

תרגום אונקלוס

בארעא דמצרים מבוכרא דאנשא ועד בוכרא דבעירא על כן אנא
דבח קדם יי כל פתח ולד דכריא וכל בוכרא דבני אפרוק׃ (טז) ויהי
לאת על ידך ולתפילין בין עינך ארי בתקוף יד אפקנא יי ממצרים׃
(יז) והוה כד שלח פרעה ית עמא ולא דברינון יי אורח ארע פלשתאי
ארי קריבא היא ארי אמר יי דילמא יזועון עמא במחזיהון קרבא
ויתיבון למצרים׃ (יח) ואסחר יי ית עמא אורח מדברא לימא דסוף
ומזרזין סליקו בני ישראל מארעא דמצרים׃ (יט) ואשיק משה ית
גרמי יוסף עמיה ארי אומאה אומי ית בני ישראל למימר מדכר ידכר

רש"י

מלח קדשו נכורות הנולדים נמדבר והאומר קדשו נמפרם בגתם ז אם תקיימוהו נמדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו סס): (יא) נשבע לך. והיכן נשבע לך וחנאתי אחכם אל הארץ אשר נשאתי ונו' [ומכילתא]: ונתנה לך. מהא בעיניך כאילו נתנה לך בו ביום ואל תהי בעיניך כירושת אבות [ומכילתא]: (יב) והעברת. אין והעברת אלא לשון הפרשה [ומכילתא] וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו [במדבר כ"ז]: שגר בהמתם. נפל משגרתו אמו ושלחתו בגלא עתו ולמדך שכתוב שהוא קדוש נבכורה לפטור את הבא אחריו ואף שאין נפל קרוי שגר כמו שגר אלפיך. אבל זה לא בא אלא לגזור על הנפל שהרי כבר כתב כל פטר רחם. וא"ת אף אני אומר בוראה בומאה בומעגל בא ופירש בוקום אחר בנקרך ובגלגל. לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם בנכור אדם שכתוב ובדבר: (יג) פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה גזרה שכתוב היא לפי שמשלו בכורי מצרים לאמוריים. ועוד שיסייעו את ישראל בגיאתן [שאין לך אחד מישראל אלא בעל שרגא חמורים] ממצרים עצומים ומכפים ומזהבים של מצרים: תפדה. נשה. נותן שה לכהן ופטר חמור עותר בהגאה והשה הולכין בגיר בשן ויערפתו. ערפו בקופין ואחוריו והורגו. הוא הפסיד וגמרו של כהן לפיכך יפסיד ממונו [ומכילתא]: וכל בכור אדם בבניך תפדה. חומש מלעיס פדיונו קונג בנמקום אחר: (יד) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן כגון אם וכגון ולא יאמרו בניכם מחר לבניהו דבני גד ודבני ראובן [יהושע כ"ב]:

(טו) ויהי כי הקשה. נתנה כמו לך נחה את העם [שמות ל"ג]: נתחלכך תכחה אותך [ומשלי ו']: כי קרוב הוא: ויוה לשון נאותו. דרך העמלקי והכנעני ונו' [במדבר י"ד] אם הלכו דרך ישר מוזרים ומה אם כשהקיפם דרך ונעוקם אומרו נתנה ראם ונסונה מלריעה אם הולכים נפשוטים על אחת כמה וכמה [ומכילתא]. (לפי סדר הכתוב נראה רשיעות ההופכים ועיין נרא"ם ונב"ח ונו"י ייטוב נכון ע"ז): כן יגאם. יחסנו ומקנה על בילאו ויתנו לנ לשוב: (יח) ויסב. הסיבם תן הדרך הפשוטים לדרך העמוקה: יס סוף. כמו לים סוף וסוף הוא לשון אגם שנדלים בו קנים: כמו וחמש נסוף [שמות ג'] קנה וסוף קמנו [ישעיה י"ט]: וחמושים. אין חמושים אלא מזוינים [לפי שהשיבתן במדבר גרם להם שעלו

וְהָעָם אַל־יַהֲרֹסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־
יִפְרָץ־בָּם׃ (כה) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם׃ ס לציבור
כ (א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃ ס (ב) אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים׃ (ג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
עַל־פָּנָי׃ (ד) לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל | וְכָל־
תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם | מִמַּעַל וַאֲשֶׁר
בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת
לָאָרֶץ׃ (ה) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא
תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא
פֹקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־
רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי׃ (ו) וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים
לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי׃ ס (ז) לֹא תִשָּׂא
אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה
יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ פ
(ח) זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃ (ט) שֵׁשֶׁת
יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ (י) וְיוֹם
הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת | לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה
כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ
וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ

תרגום אונקלוס

לְמֵימַר תְּחֵים יַת טוּרָא וְקַדֵּישְׁהִי׃ (כד) וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ אֵיזֵיל חוֹת וְתֵיסַק
אַתְּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְכַהֲנַיָּא וְעַמָּא לָא יַסְגְּרוּן לְמֵיסַק קֳדָם יְיָ דִּילְמָא
יְקַטֹּל בְּהוֹן׃ (כה) וּנְחַת מֹשֶׁה לְעַמָּא וַאֲמַר לְהוֹן׃
כ (א) וּמַלֵּיל יְיָ יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימָר׃ (ב) אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִּי
אַפֵּיקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא׃ (ג) לָא יְהֵוֵי לָךְ
אֱלָהָא אוּחֳרָן בַּר מִנִּי׃ (ד) לָא תַעְבֵּיד לָךְ צֵילֵם וְכָל דְּמוּת דִּי בִשְׁמַיָּא
מִלְּעֵילָּא וְדִי בְאַרְעָא מִלְּרַע וְדִי בְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא׃ (ה) לָא תִסְגּוֹד
לְהוֹן וְלָא תִפְלְחִינּוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא מְסַעֵר חוֹבֵי אֲבָהָן
עַל בְּנִין מְרַדְּין עַל דַּר תְּלָתֵי וְעַל דַּר רְבִיעֵי לְשַׂנְאַי כַּד מְשַׁלְּמִין בְּנַיָּא
לְמָחֳטֵי בְּתַר אֲבָהָתְהוֹן׃ (ו) וְעָבִיד טִיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין לְרַחֲמֵי וּלְנַטְרֵי
פִּיקוּדֵי׃ (ז) לָא תִימֵי בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמַגְנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ יַת
דִּי יְיַמֵּי בִשְׁמֵיהּ לְשִׁיקְרָא׃ (ח) הֱוֵי דְכִיר יַת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוּתֵיהּ׃
(ט) שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעְבֵּיד כָּל עֲבִידְתָּךְ׃ (י) וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעְבֵּיד כָּל עֲבִידְתָּא אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרָתָךְ

רש"י

לומר כן. ל"כ מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך מחזר ופי' על כל דבור ודבור נפני עצמו: (קומיית ל"כ כו' פי' לפי זה סמוכה מאת כל הדברים האלה גנם מאר עשר דברות כולם אומר הקב"ה בדבור אחד. ל"כ מה ת"ל אנכי וכו' ר"ל מה בא להודיענו במה בפרט לשון ג' דברות אלו ומסאר ודהוליאם בלשון זה שהמצוות דווקא אלו שנים בפרט מפי הגבורה יצאו והלא לפ"ז כולם כמוסם הקב"ה בכבודו ובעצמו דברם. ותי' מחזר ופי' וכו' ור"ל באותה החזרה לא המחזיר ללמוד על הכלל יצא הפרט אלו ג' דברות ראשונות ביחוד ידוק): לאמר. מלמד שהיו עונין על הן הן ועל אלו אלו [מכילתא]: (ג) אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כדי שיהא הוצאתם שהיו משועבדים לי [מכילתא]. ב"ל לפי שנגלה בית כנבור מלחמה ונגלה כאן בזקן מלא רחמים שנא' ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר [שמות כ"ד] זו שיתה לפניו בשעת שעבוד וכעוס השמים משנגלו שואל ואני משתבח במרלות אל תאמרו בתי רשויות הן אנכי אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. ד"א לפי שהיו שומעין קולות הרבה שנאמר את הקולות וגו' רוחות ואין השמים ואין הארץ אל תאמרו רשויות הרבה הן ולמה אומר לשון יחיד אלהיך ליתן פתחון פה למשה ללמוד סניגוריא בשעשה העגל וזה שאומר למה ס' יחרה אפך בעמך לא לסם נוים לא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי: מבית עבדים. מבית פרעה שהייתם עבדים לו או היו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים ת"ל ויפדך מבית עבדים עוד פרעה מלך מצרים אומר מעתה עבדים לומלך היו ולא עבדים לעבדים: (ד) לא יהיה לך. למה נאמר לפי שנאמר לא תעשה לך אין לי אלא שלא יעשה העשוי בבר מכון שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך [מכילתא]; אלהים אחרים. שאין אלוהות אלא אחרים עשאום עליהם [מכילתא]; ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי שנאמר כלפי מעלה לקראותם אלהים. ד"א אלהים אחרים שהם אחרים לעובדיהם לועקים אליהם ואין עונין אותם ודומים כאלו הוא אחר שאינו מכירו מעולם: על פני. כל זמן שאני קיים שלא תאמר לא נצטוו על ע"ז אלא אותו הדור [מכילתא]: (ה) פקד. על שם שנפקד: כל תמונה. תמונת כל דבר אשר בשמים: (ח) אל קנא. מקנא ליפרע ואינו עובר על עדתו לעתיד לבא על עבודת אלילים [מכילתא] כל לשון קנא מנפרי"מנט בלע"ז (דיש ערייפערונג) נותן לב ליפרע: לשונאי. כתרגומו כשאותזין ומעשה אבותיהם בידיהם [בסנהדרין כ"ו]: (ו) ועושה חסד. שאדם עושה לשלש שבר עד לאלפים דור נמלאת מדה טובה יתירה על מדת פורענות אחת על חמש מאות שזו לאריבעה דורות וזו לאלפים [סוטה י"ח]: (ז) לשוא. (הראשון לשון שקר כתרגומו כמו דתימר) איזהו שבועת שוא שבע לשנו' את הידוע על עמוד של אבן שהוא של זהב (השני לשון מנן כתרגומו זה הנשבע לחנם ולהבל) על של עץ שהוא עץ על אבן שהוא אבן [שבועות כ"ט] [מכילתא]: (ח) זכור. זכור וכמור בדבור אחד נאמרו וכן מהלליה מות יומת ויום השבת שני כנשים וכן לא תבשל שעטנז נדילים תעשה לך [דברים כ"ג] וכן ערות אשת אחיך [ויקרא י"ח] יבמה יבוא עליה [דברים כ"ה] שוא שבאומר אחת דבר אלפים שתים זו שמענו [תהלים ס"ב] זכור לשון פעול הוא כמו אכול ושתה [ישעי' כ"ב] הלוך ובכה [שמואל ב' ג'] וכן כפרומו תנו לב לזכור תעיד את יום השבת שאם נזדמנו לך תפקן יפה ונזמינו לשבת [בילה ט"ז]: ועשית כל מלאכתך. כשתבא שבת יהא בעיניך כל מלאכתך עשויה שלא תהרהר אחר מלאכה [מכילתא]: (י) אתה ובנך ובתך. אלו קטנים או אינו אלא גדולים תורת הרי כבר מוזהרים הם אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על שביתת הקטנים וזהו שמניתו קטן שבא לכבוד אזן שומעים לו ומפני שמניתו עליך [שבת קכ"ח]: (יא) וינח ביום השביעי. כביכול הכתיב בעצמו מנוחה ללמד שמנו ק"ו לאדם שמלאכתו בעמל ויגיעה מיהא נוח בשבת: ברך

לָנוּ בֵּן נִתַּן־לָנוּ וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא
שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם :
(ז) לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כִּסֵּא
דָוִד וְעַל־מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט
וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת
תַּעֲשֶׂה־זֹּאת :

הפטרת משפטים

בירמיה סימן ל"ד פ' ח' עד סוף הסימן ומסיימין עם שני הפסוקים כ"ה כ"ו מסי' ל"ג :

(ח) הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי
כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר : (ט) לְשַׁלַּח אִישׁ
אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה
חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ :
(י) וַיִּשְׁמְעוּ כָל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ
בַּבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ
חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ :
(יא) וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁיבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־
הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם לַעֲבָדִים
וְלִשְׁפָחוֹת : (יב) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה לֵאמֹר : (יג) כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצִיאִי
אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר : (יד) מִקֵּץ
שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר
יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ
וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם :
(טו) וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר בְּעֵינַי
לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת
אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו : (טז) וַתָּשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ אֶת־
שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ
אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם
לִהְיוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת : (יז) לָכֵן כֹּה־
אָמַר יְהוָה אַתֶּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר
אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר
נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי

מ"ם סתומה כ' ויכבישום כתיב

( )

אֶתְכֶם לְזַעֲוָה לְכֹל מַמְלְכוּת הָאָרֶץ : (יח) וְנָתַתִּי
אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־
הֵקִימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנַי הָעֵגֶל
אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו : (יט) שָׂרֵי
יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלִַם הַסָּרִיסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכָל עַם
הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל : (כ) וְנָתַתִּי אוֹתָם
בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְּשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם
לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ : (כא) וְאֶת־
צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם
וּבְיַד מְבַקְּשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים
מֵעֲלֵיכֶם : (כב) הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁיבֹתִים
אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפָהּ
בָּאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב :
(ק' ל"ג פ' כ"ט) כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם
וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי : (כו) גַּם־זֶרַע
יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים
אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׁחָק וְיַעֲקֹב כִּי־אָשִׁיב אֶת־
שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים :

הפטרת תרומה

(במלכים א' ס' ח' פסוק כ"ו עד סימן ו' ס' י"ד) :

(כו) וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ
וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ
בְרִית שְׁנֵיהֶם : (כז) וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־
יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ : (כח) וַיְשַׁלְּחֵם
לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ
בַּלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס :
(כט) וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סֵבֶל וּשְׁמֹנִים
אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר : (ל) לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה
אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת
הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְّלָאכָה : (לא) וַיְצַו הַמֶּלֶךְ
וַיִּסְּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֹּד הַבַּיִת
אַבְנֵי גָזִית : (לב) וַיִּפְסְלוּ בַּנָּאֵי שְׁלֹמֹה וּבַנָּאֵי חִירוֹם
וְהַגִּבְלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת :
ו (א) וַיְהִי בְּשִׁמֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית

לוועח כ' יעקוב מלא ו' אשוב כתיב